

PRIČANJE MILANA KUČANA NA MEDNARODNEM KAZENSKEM SODIŠČU ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO

Haag, 21. maj 2003

Povzetek Bivši predsednik republike Milan Kučan je 19. maja 2003 odpotoval v Haag, kjer je na zahtevo tožilstva 21. maja pričal na mednarodnem kazenskem sodišču za nekdanjo Jugoslavijo, ustanovljenem z resolucijo varnostnega sveta OZN, v sodnem procesu proti Slobodanu Miloševiću. Na sodišču je v skladu s prakso Mednarodnega kazenskega sodišča pričo najprej zaslišalo tožilstvo, zatem pa je bil na voljo za navzkrižno zaslihanje obrambe.

Opomba Vprašanja v srbsčini so objavljena na spletni strani Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo. Zapis vprašanj Milanu Kučanu s strani tožilstva in obrambe je narejen po tonskem zapisu simultanege prevoda iz srbsčine in angleščine v slovenščino, kot je bil predvajan v neposrednem prenosu na TVS

MILAN KUČAN:

Izjavljam, da bom govoril resnico, samo resnico in ničesar drugega kot resnico.

GEOFFREY NICE (tožilec):

Gospod Kučan, vi ste bili predsednik Republike Slovenije in letoma 1990 in 2002 in ste bili trikrat izvoljeni na položaj?

KUČAN:

Da.

NICE:

Dobro so poznane tudi vaše prejšnje funkcije in to je navedeno tudi v povzetku, ki je bil predložen kot dokazno gradivo številka 447. Vsi vemo, da ima ta priča veliko podatkov, zato predlagamo, da obravnavamo samo to, kar je relevantno. Gospod Kučan, najprej bi rad omenil sestanek 30. januarja leta 1989, šlo je za sestanek Centralnega komiteja Zveze komunistov, ki je potekal v Beogradu. Imamo tudi prevod govora, ki ga je podal

obtoženi. Preden si ogledamo ta govor, to besedilo bi vas vprašal, gospod Kučan, ali nam prosim lahko poveste, kaj se je dogajalo tam, katere so bile teme, o katerih se je na tem sestanku največ govorilo?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, to je bil čas, ko je kriza v Jugoslaviji kulminirala, kriza, ki je imela vrsto razsežnosti. Ni bila samo politična, gospodarska, ni bila samo kriza mednacionalnih odnosov, ampak je bila tudi moralna kriza, kriza sistema vrednot.

Takrat je bilo že zelo dozorelo spoznanje, da so v Jugoslaviji potrebne spremembe. Spremembe si je slovensko politično vodstvo takrat predstavljalo v smeri novega dogovora o skupnem življenju v Jugoslaviji, v smeri ponovnega definiranja interesov in načina tega skupnega življenja. V takratnem srbskem političnem vodstvu je smer razmišljanja šla v smer, da so spremembe potrebne, da so potrebne najprej personalne zamenjave, preko katerih bi se potem dobilo podporo za smer sprememb, za katere se je zavzemalo srbsko politično vodstvo.

Za personalne spremembe je bila med drugim uporabljena tudi metoda velikih množičnih mitingov, ki so najprej zamenjali vodstvo v Vojvodini, potem vodstvo v Črni gori in tudi na tej seji Centralnega komiteja je najprej tekla razprava o tem, ali razpravljati o političnih razmerah in o spremembah ustave z novim vodstvom, kar je spreminjalo razmerje, ali z ljudmi, ki so bili do takrat člani vodstva Zveze komunistov Jugoslavije iz teh delov jugoslovanske Zveze komunistov. No, v tem kontekstu je bila razprava, o kateri tožilstvo sprašuje.

NICE:

Ali je bil obtoženi ključni govornik na tem dogodku?

KUČAN:

Ne, on je bil eden od govornikov, glavni govornik na tej seji je bil takratni predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije Stipe Šušvar.

NICE:

Kljub temu, ali je obtoženi imel govor, ki ga imamo v srbohrvaškem jeziku in upam, da bomo to besedilo lahko dobili tudi v angleškem jeziku, kaže da to ni možno. To imamo v našem dokaznem gradivu pod številko 2 in sicer gre za dokazno gradivo 447. Prosil bi, da gremo skupaj skozi nekatere označene dele tega besedila. Upam, da priča lahko to vidi na zaslonu, potem pa bom prosil pričo, da komentira te dele besedila. Pod drugo številko, oziroma pod drugo alinejo, bi prosil, da gremo na drugo stran, čisto spodaj imam naslednji odstavek. »Stvari, ki se jih ne da spremeniti institucionalno, pa jih je treba spremeniti, ker to ljudem ni všeč in ker so te stvari trajale predolgo. Te stvari bomo spremenili na neinstitucionalen način, vedno je bilo tako, v vsaki družbi.« Potem

pa prosim, da obrnete na stran 4, odstavek na sredini strani pravi: »Zato bi rad povedal vsem tistim, ki se očitno ne morejo znebiti svojih navad, da sodijo Srbiji, želim jim povedati, da je Srbija enakopravna in enotna in da okrog tega ni nobenih dvomov. Ko jim bo to postalo jasno, bomo tudi skupaj in enakopravno lahko reševali težke probleme, ki so nastali v Jugoslaviji.« Zdaj pa prosim, da pogledate na stran 5, drugi odstavek. »Povedati moram, da če naj bi Jugoslavija postala skupnost, ker je Srbija razdeljena na tri dele in bi bila spravljena na kolena, potem bi Srbija bila proti taki skupnosti, proti taki Jugoslaviji. V tem primeru, bi se zavzemali za drugačno Jugoslavijo, z drugimi besedami, za edino možno Jugoslavijo, namreč za Jugoslavijo, kjer bi bili vsi enakopravni, torej tudi Srbija. Pri tem procesu nam sploh ne bi bilo pomembno, ali gre za tretjo, peto ali deseto Jugoslavijo.« Potem pa prosim, da pogledate še na stran 7, odstavek, ki se začne na dnu strani in se nadaljuje na naslednji strani. »Ta sestanek je namenjen temu, da se razrešijo težave. Mislim, da se ne smemo ustrašiti težav, treba je poiskati rešitve, vendar pa je treba vedeti, da obstajajo velike in majhne pasti, da obstajajo spletko in tako dalje. Politika, ki so jo izbrali ljudje, bodisi institucionalno ali neinstitucionalno, zakonito in protizakonito, na ulicah in znotraj stavb, populistično in elitistično, z argumenti ali brez argumentov. Le tako je možna rešitev in pomembno je, da se najde rešitev, vendar pa je pomembno, govorimo o socialistični in neuvrščeni demokratični Jugoslaviji, kjer bodo ljudje živeli enotno, enakopravno, bogateje in bolj kulturno, predvsem pa bodo živeli složno.« Hvala. Gospod Kučan, sedaj, ko smo slišali nekaj odstavkov iz tega govora, me zanima, katero je po vašem dožemanju bilo sporočilo obtoženega?

KUČAN:

To sporočilo najenostavneje pomeni, da se bodo spremembe, takšne kot je želelo srbsko vodstvo, zgodile, ne glede na to, ali bo pri tem ubrana institucionalna ali neinstitucionalna pot. Torej ne glede na to, ali se bo spoštovalo ustavne procedure, ali se jih ne bo spoštovalo. In to je bila bistvena razlika. Dileme so bile vsem znane. So pa zelo različno na te dileme, pred katerimi je stala Jugoslavija v tej globoki krizi, odgovarjali. Izbrali smo različne odgovore. Kam so ti odgovori pripeljali, najbolj nazorno kaže današnji položaj, recimo Slovenije, ki se je odločala za eno vrsto odgovorov, torej institucionalnih, legalnih in legitimnih poti, in položaj nekaterih drugih republik, ki so nekoč bile v Jugoslaviji, danes pa živijo kot samostojne države in so se odločale drugače.

NICE:

Še eno podrobnost bi rad omenil. Iz besedila vidimo, da je obtoženi uporabljal izraze institucionalno ali neinstitucionalno, v vašem odgovoru pa ste govorili o ustavnosti. Zanima me, ali gre za neko podobnost med nečim, kar je neinstitucionalno in tistim kar je neustavno. Zanima me, zakaj ste skratka uporabili besedo ustavno?

KUČAN:

Torej po svoji vsebini ta beseda, oziroma ta sintagma, institucionalno ali neinstitucionalno, pomeni spoštovanje institucionalnih, torej ustavnih poti ali tudi neustavnih poti, če po ustavnih poteh spremembe ne bodo mogoče.

To je bil čas množičnih mitingov, ki so zahtevala in tudi dosegla zamenjavo legalnih vodstev. Torej ne po poteh, ki so bile predvidene, ampak preprosto z zahtevo ulice, kot smo mi to takrat imenovali; pri čemer seveda nihče od nas ni mislil, da ljudstvo nima pravice izražati svojega nezadovoljstva z razmerami. Je pa moje stališče takrat bilo, da se na ulici lahko izraža nezadovoljstvo, ne more se pa na ulici formulirati koncept izhoda iz krize in ne more se uporabljati legalna pot za doseg cilja. Ali drugače rečeno, da morebiti tudi za legitimne politične cilje vendarle niso dovoljena vsa sredstva.

NICE:

Ali lahko izrazite svoje stališče glede odnosa obtoženega, a do tega kako lahko uporabi ljudi, ki so demonstrirali na ulicah?

KUČAN:

Verjel takrat pri nas v Sloveniji, da so ti množični mitingi - ki so se imenovali tudi mitingi resnice in ki naj bi pripovedovali o položaju Srbov in Črnogorcev na Kosovu, ki je bil res težak in poln težkih preizkušenj, ali tudi protibirokratska revolucija, pač različna imena so se takrat uporabljala - torej da bi bili ti mitingi spontani, ni v Sloveniji nihče verjel.

Eden od mitingov, ki naj bi razširjal to resnico po Jugoslaviji, je bil tudi napovedani miting 1. decembra leta 1989 v Ljubljani. Takratno slovensko vodstvo, takrat izvršni svet skupščine Republike Slovenije in republiški Sekretariat za notranje zadeve, je ta miting prepovedal, sklicujoč se na zakon o notranjih zadevah Republike Slovenije, na podlagi ocene, da bi to lahko pripeljalo do resnih nemirov in mednacionalnih spopadov tudi na tleh Republike Slovenije. To je bilo nadaljevanje te razprave in razprave, ki so predhodile tej razpravi, na 20. seji Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, o kateri me sprašujete. Bila je pred tem 17. in 18. seja, kjer se je ravno tako govorilo o spremembah, tudi o ustavnih spremembah.

Moje stališče takrat je bilo, da je o tem potrebno soglasje in da se tako zahtevnih sprememb ne da dosegati v razmerah izrednega stanja, ki je takrat veljalo na Kosovu. Odgovor je bil, da soglasje ni možno, da tudi socializem ni bil uveden s soglasjem in da se bodo te spremembe izpeljale, tudi če so zato potrebne izredne razmere.

NICE:

Še dve dopolnilni vprašanji glede govora obtoženega, o katerem smo pravkar govorili in sicer prvič. Vemo, da je, mislim da 28. junija imel obtoženi govor o kosovski bitki. Ali mislite, da je tukaj povezava, oziroma mislite, da ta govor odraža tistega prejšnjega?

KUČAN:

No, po moji sodbi je to logično nadaljevanje takratne razprave in takratnih stališč, da bodo spremembe izpeljane ne glede na način. Takrat je bilo govora - to je bila proslava 500. letnice kosovske bitke, bitke, ki je bila seveda za Srbe, za srbski narod in tudi za Evropo zelo pomembna - in takrat je bilo rečeno, da je srbski narod, tudi zdaj, torej takrat v težkih bitkah, ...

NICE:

Oprostite, če vas prekinem. Namreč o tem, kar pripovedujete, smo imeli že veliko dokaznega gradiva, tako da ta govor poznamo. Prosim vas, da samo na kratko odgovorite, ali obstaja kakšna povezava med obema govoroma?

KUČAN:

Torej moj odgovor bo kratek v nadaljevanju, samo da dokončam misel. Takrat je bilo rečeno, da je srbski narod znova v bitkah, kot je bilo rečeno, za zdaj še ne v oboroženih. In nadaljevanje, da tega v prihodnosti ni mogoče izključiti, torej oboroženih bitk. In to je po moje logično nadaljevanje misli o spremembah, ki bodo dosežene ne glede na način.

NICE:

Še končno vprašanje, ali ste v kateri koli fazi odgovorili na govor, ki ga je obtoženi imel, če ste, me zanima kdaj in kakšna je bila vsebina odgovora?

KUČAN:

Po dogovoru slovenskih delegatov v Centralnem komiteju, na tej isti seji drugega dne, je na te teze odgovarjal Boris Mužević.

NICE:

Hvala. Leta 1989, kolikor lahko razberemo iz mišljenja tistega časa, ali menite da sta obstajala dva koncepta, ki sta bila prisotna v Jugoslaviji, eden izmed njiju je bil ta, da naj bi vsi živeli pod isto streho v Jugoslaviji in potem je bil tukaj še drugačen pogled. Ali se s tem strinjate?

KUČAN:

V bistvu je to kar sprašujete točno. Ampak ta razlika v razumevanju Jugoslavije je pravzaprav vrojena v sam nastanek Jugoslavije. Za del srbske politike je bila Jugoslavija zmeraj razumljena kot država, ki je potrebna zato, da v njej, torej v eni državi živijo vsi

Srbi. Za druge, za Slovence, Hrvate, Makedonce, govorim pa zdaj predvsem za Slovence, Jugoslavija nikoli ni bila razumljena kot takšna država, ampak kot država, ki zagotavlja mirno življenje, razvoj in blaginjo vsem narodom, ki v njej živijo na popolnoma enakopravni osnovi. In v vseh kriznih razmerjih je ta razlika postajala pomembna, tudi takrat ko je prišlo do diktature v nekdanji Kraljevini Jugoslavije leta 1929, takrat ko je Jugoslavija razpadla z okupacijo sil osi v drugi svetovni vojni in z obnavljanjem Jugoslavije med vojno leta 1943, leta 1945 in tudi takrat, ko je bila sprejeta zadnja veljavna ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije leta 1974.

NICE:

Sodni senat je že dobil veliko dokazov o tem, katere korake je Srbija naredila v zvezi z dvema avtonomnima pokrajina, namreč Vojvodino in Kosovom. Prosil bi vas, če nas lahko spomnite oziroma razložite zelo na kratko, morda samo v stavku, ali so koraki, ki so bili storjeni v povezavi s tema dvema avtonomnima pokrajinama, ali so ti koraki imeli vpliv na celotno Jugoslavijo, kot strukturo?

KUČAN:

Da, to je imelo vpliv. Osnovna konstrukcija, ki jo je imela jugoslovanska ustava in posledično tudi ustava Socialistične republike Srbije, je temeljila na izhodišču, da tako v avtonomni pokrajini Vojvodini kot v avtonomni pokrajini Kosovu živijo manjšine. V Vojvodini več manjšin, najmočnejša je bila madžarska in na Kosovu zelo močna, z leti tudi prevladujoča albanska manjšina. Zato sta pri nekaterih stvareh obe avtonomni pokrajini funkcionirali kot konstitutivni element jugoslovanske federacije.

S spremembo položaja teh pokrajin v ustavni konstrukciji Republike Srbije se je spremenil tudi ustavni ustroj Socialistične federativne republike Jugoslavije. Bistvene značilnosti avtonomije so bile ukinjene s spremembami srbske ustave spomladi leta 1989. In to je v bistvu bila napoved poti, po kateri naj bi se dosegle spremembe tudi v Jugoslaviji. Ker je s tem, ko se je v bistvu odvezela ali vsaj bistveno zmanjšala pomembnost pokrajin v ustavnem ustroju Socialistične federativne republike Jugoslavije - srbsko politično vodstvo pa je vztrajalo in takšna je bila potem tudi ustavna ureditev, da glasovalna pravica o stvareh jugoslovanskega pomena ostane obema pokrajinama, je Srbija dobila dominanten vpliv. Srbija je za razliko od drugih republik imela v vprašanih federativnega odločanja tri glasove. Seveda najprej se je spremenila, kot sem to že v začetku opisal, tudi s temi množičnimi zahtevami mitingov personalna zasedba, tako da so obe pokrajini predstavljali ljudje, ki so bili absolutno vpeti v logiko in intence politike takratnega srbskega vodstva.

NICE:

Dve stvari v zvezi z vojsko. Najprej, da začnemo kronološko. Prosim bi vas, da nam podatek kontekst, kakšna so bila pričakovanja, oziroma katere obljube so bile dane, ki so sprožila pričakovanja Slovenije glede vojske po drugi svetovni vojni?

KUČAN:

Torej Slovenci smo v času druge svetovne vojne, v pogojih okupacije Italije, fašistične in nacistične Nemčije, formirali svojo odporniško partizansko vojsko. V času druge svetovne vojne ta nikoli ni zapustila teritorija Republike Slovenije. Ta odločitev je temeljila na zahtevi, na spoznanju, da se vojska, torej ta partizanska, odporniška ne more ločiti od svojega naroda, ki bi v tem primeru ostal povsem brez obrambe. Leta 1943 na 2. zasedanju takrat najvišjega organa Jugoslavije, na 2. zasedanju Antifašističnega sveta Jugoslavije, je bilo slovenski delegaciji, v kateri je bil tudi general Jaka Avšič, obljubljeno, da bo ta slovenska partizanska vojska po vojni formirana kot del jugoslovanske vojske, v kateri se bo pa ohranjal kot komunikacijski in kot poveljujoči jezik slovenski jezik.

Ta obljuba je bila takoj po koncu druge svetovne vojne prelomljena. Slovenska partizanska vojska je bila razpuščena in je postala del Jugoslovanske armade, v kateri je formalno sicer veljala enakopravnost narodov v komuniciranju, kot poveljujoči jezik pa je veljal srbski jezik. Da je tudi načelo enakopravnosti jezikov kot komunikacijskih jezikov, kot uradnih jezikov natančneje rečeno bilo kršeno, se je najbolj flagrantno pokazalo v t.i. procesu proti četverici v Ljubljani leta 1988. Čeprav je šlo za slovenske državljane in čeprav je bil proces na tleh Republike Slovenije, se demonstrativno ni smel uporabljati slovenski jezik, ampak je proces bil izpeljan v srbskem jeziku.

NICE:

Preden spregovorim o drugi točki, ki zadeva vojsko na sploh, nam lahko prosim pomagajte razumeti naslednje. Srbski pehotni vojak, ki je bil stacioniran v Sloveniji, ali je lahko razumel, oziroma komuniciral s Slovenci, v njihovem jeziku, ali ne?

KUČAN:

Torej z malo truda bi se lahko sporazumela, ampak logično je veljalo, da se govori in tudi pričakovalo se je, da se govori v srbskem jeziku, da tudi Slovenci v Beogradu, ne samo vojaki, ampak tudi uradni predstavniki Slovenije na sestankih, na razpravah, tudi pred sodišči, tudi pred ustavnim sodiščem uporabljajo srbohrvaški, oziroma srbski jezik.

NICE:

15. odstavek, namreč drugo vprašanje v zvezi z vojsko, ki je splošne narave. Po vaši presoji, ali je Jugoslovanska armada v Titovem času imela dva domova, da tako rečemo in če to drži, kje sta bila?

KUČAN:

Torej na nek način da. Ta vojska je že nastala kot politična in ideološka vojska, razumljivo. V centralnih delih Jugoslavije je tudi nastala kot oborožena sila Komunistične partije, ki je vodila odpor. Specifike so bile v Sloveniji, ampak so za to razpravo nepomembne. Ona je pravzaprav, če lahko to rečem malo v prisposobi, imela dve domovini. Ideološka domovina je bila Komunistična partija in politična domovina je bila Jugoslavija.

Armada je ves čas živela v prepričanju, da je ona nadnacionalna tvorba, ki skrbi za enotnost in obstoj jugoslovanske federacije. Ta armada je bila absolutno privržena predsedniku Titu, ki je združeval obe funkciji, bil je predsednik države, torej predsednik Jugoslavije in bil je predsednik Zveze komunistov Jugoslavije. S smrtjo predsednika Tita leta 1990 je armada ostala brez, če smem tako reči, očeta, brez vrhovnega poveljnika in kasneje ni nikogar več, tudi ne uradnega predsedstva države - kolektivnega organa, ki je nadomestil v tej funkciji Tita - priznavala za vrhovnega poveljnika.

Do absurda je to nepriznavanje pripeljal znameniti sestanek, ki ga je zahteval Vrhovni štab vrhovne komande, torej v bistvu vodstvo vojske s predsedstvom, ki je bilo formalno vrhovni poveljnik, spomladi, mislim da je bilo to marca ali aprila, mislim da marca 1990 leta, kjer je prišlo do znanih sporov in tudi vprašanja, kdo pravzaprav poveljuje in kdo obvladuje Jugoslovansko armado.

NICE:

Hvala. Prizadevamo si, da bi šli po kronološkem zaporedju skozi zadeve, ki so relevantne. Prosim bi, da si ogledamo odstavek iz dnevnika Borisava Jovića. Preden si ogledamo izvlečke iz tega dnevnika me zanima, ali so zadeve v tem besedilu, oziroma ali ste to prebrali, ali tam obstajajo dejstva, ki so relevantna za to o čemer se pogovarjamo? Gospod Kučan, ste slišali vprašanje? Opravičujem se. Ali ste prebrali knjigo Borisava Jovića in glede na to, da vsebuje številna dejstva, ki jih verjetno poznate, ali lahko poveste ali so ta dejstva točna ali ne?

KUČAN:

Torej, opis dogodkov, na katerih sva bila udeležena - takratni predsednik v nekem obdobju predsedstva Jugoslavije gospod Borisav Jović in jaz, so opisani dovolj natančno in korektno. Za ostale, kjer jaz nisem bil prisoten, pa ne morem trditi, da so zapiski korektni.

NICE:

Iz te knjige smo izbrali nekatere odstavke, ki bi jih rad predložil ločeno, da bi o njih priča podala svoj komentar. Upam, da se o tem strinjate.

RICHARD MAY (predsednik sodišča, Velika Britanija):

Mislim, da smo že rekli, da bomo to naredili, seveda pa lahko sprejmemo tiste odstavke, ki se nanašajo na to pričo, ko bo to ustrezno.

NICE:

Lahko prosim temu besedilo damo ločeno številko?

MAY:

To dokazno gradivo dobi številko 448.

NICE:

Na začetku je predgovor k tej knjigi in to ni potrebno, da obravnavamo, če pa zdaj gremo na stran 44 vidimo dolg izvleček, ki se nanaša na 21. september leta 1989, vsega ne bomo brali, ker bi to predolgo trajalo, bom pa prosil pričo, da to pokomentira. Samo za občutek bi rad povedal par stvari, tako da bo priča lahko podala svoj komentar. Mislim, da ima priča original pred seboj, upam, da je to sprejemljivo za sodnike, namreč priča ima pred seboj izvod te knjige v slovenskem prevodu. Če je to možno bi radi, da ta slovenski prevod ostane. Gospod Kučan, ogledali si bomo besedilo, ki se nanaša na 21. september. Če si pogledamo drugi odstavek vidimo, da gre za sestanek, ki je potekal tega dne in ki je potekal z Drnovškom. Namreč gre za to, da naj bi se Jugoslavija, Jugoslovanska vojska pripravljala za vojaški poseg v Sloveniji. Spodaj vidimo na sredini strani, da so se Slovenci dogovorili, namreč Stanovnik, Kučan, Potrč in Šinigoj, da so pristali na to, da pridejo ob 19. uri. Če pogledamo še dlje vidimo odstavke, še nekoliko nižje mislim, da je to. Tam je razloženo, kaj je bilo spremenjeno na podlagi pripomb in nasprotovanj. V bistvu je vse ostalo isto, nič se ni spremenilo, opravljene so bile samo nekatere kozmetične spremembe na podlagi tistega, kar smo predlagali, ampak v bistvu je vse ostalo nespremenjeno in v skladu s takratno ustavo. Po njegovem mnenju, lahko kar začnemo, je neustavno in zahteva, da jih pustimo pri miru, da se izvedejo ustavne spremembe, potem pa naj bi se ustavno sodišče ustrezno odzvalo, če bi obstajali razlogi za to. V skladu z jugoslovansko ustavo lahko ustavno sodišče odloči, da ustava neke republike ni v skladu in zahteva, da se ta ustava prilagodi zvezni ustavi. Če si pogledamo naprej, »Zelo jasno sem povedal, da ko gre za sprejem pripomb, ki so bile dane, da bi to lahko predstavljalo neposredno grožnjo za ustavo in da bi to lahko tudi ogrozilo uveljavljeni ustavni red.« Če gremo še nekoliko nižje, približno na polovici strani je napisano: »Ante se je distanciral in dejal, da ne pozna vseh podrobnosti, vendar pa meni, da je potreben nek čas, dokler se o zadevah ne dogovorimo. Kučan je bil vidno vznemirjen in prosil, naj razloži, kateri drugi ukrepi so na voljo predsedstvu. Veljko in sam sva razložila, kaj predvideva naša ustava in naša

zakonodaja in nič več, on pa je vztrajal in dejal, ne, povejte mi točno kaj imate v mislih.« Čisto spodaj je zapisano: »Izgubili smo zahvaljujoč vam.V mislih ima Srbijo. Še zlasti tukaj je pomembno pismo, s katerim ste nas povabili, da se udeležimo, če seveda bomo pripravljene sprejeti vaše ocene in vaše stališče.« In tako dalje in tako naprej. Gospod Kučan, sedaj smo vas na kratko spomnili na ta sestanek. Prosil bi vas, da v par stavkih razložite sodnikom, kaj se je dogajalo in glede česa ste bili najbolj zaskrbljeni?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, ta sestanek je bil 21. septembra. 26. septembra je bila napovedana seja skupščine Republike Slovenije, ki naj bi sprejela dopolnila k ustavi Socialistične republike Slovenije. S temi spremembami je Slovenija hotela dobiti legalno pot za uveljavljanje svojih interesov v jugoslovanski federaciji, oziroma če bi ugotovila, da to ni možno, za uresničitev svoje pravne in moralne pravice do samoodločbe, ki je naravna pravica vsakega naroda.

Sprejem teh ustavnih dopolnil se je hotelo na vsak način preprečiti. Na predvečer 26. septembra je bila sklicana na hitro seja Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, kjer so od nas, slovenskih delegatov zahtevali, da preprečimo sestanek slovenske skupščine in sprejem teh amandmajev.

Tudi ta seja, po kateri sprašuje tožilstvo, je bila v tej funkciji. Takrat je bil predsednik predsedstva Jugoslavije dr. Drnovšek, član predsedstva iz Slovenije in zanimivo je, da so na tej seji kot naši sogovorniki - bilo pa je takrat v Beogradu celo vodstvo Slovenije - bili ne samo predsednik zvezne vlade, ampak tudi zvezni sekretar za narodno obrambo. Po zahtevi, da naj ne sprejmemo teh amandmajev, mi je bilo rečeno, kot je gospod tožilec že citiral, da bodo v primeru, če to storimo, uporabili tudi vsa druga sredstva, ki jih imajo na razpolago.

Moje vprašanje, kaj pomeni uporaba vseh drugih sredstev, je ostalo brez odgovora. Bilo je pa jasno vsem, da je to razglasitev izrednih razmer, ki bi potem dala možnost za uporabo vojske za ureditev razmer v Sloveniji. To je v zadnjih letih življenja Jugoslavije bil manever, ki smo ga poznali: najprej politične razmere v delu Jugoslavije razglasiti z različnimi izrazi ali za kontrarevolucijo ali za protijugoslovansko delovanje, s tem narediti osnovo, da se razglasijo izredne razmere in potem dati pooblastilo vojski, armadi, da suspendira začasno legalno oblast in ureja razmere s svojo logiko in v skladu z interesi tistih, ki so dosegli razglasitev izrednih razmer. To je v bistvu vsebina tega drugega zapisa tega sestanka, ki smo ga mi razumeli tako, kot sem vam razložil.

NICE:

Hvala. Sedaj, zaradi pomanjkanja časa, prehajam na naslednjo temo. Januarja leta 1990 je bil 14. kongres Zveze komunistov. Ta kongres je bil izredni kongres, je bil sklican prej kot predvideno, sicer so ga sklicevali vsaka štiri leta in iz tega kongresa je

vaša delegacija odšla. Sedaj bi vam predvajali posnetek in potem bi vas prosil za vaše komentarje.

KUČAN:

Torej, to je bil 14. kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Kongresi so res bili vsaka štiri leta, tudi leto 1990 je bilo torej leto kongresa. Vendar se je v tej atmosferi ustvarjanja izredni razmer, izrednega stanja, izrednih pogojev v Jugoslaviji želelo ta kongres, ki bi sicer padel v redni kongresni cikel, proglasiti za izredni kongres. O tem je bilo razpravljano na sejah Centralnega komiteja, mislim da trikrat. Na 18. seji, ki je zavrnila takšen predlog, potem 20. seja, ki je razpravljala o zahtevi pokrajinske konference Vojvodine, da je treba takoj sklicati izredni kongres, kjer je bil ta predlog ravno tako zavrnen in potem na 22. seji, kjer je večina glasovala za to, da se ta kongres imenuje izredni. Slovenski delegati smo vsi glasovali proti temu stališču in jaz sem v svoji razpravi tudi izrecno opozoril na to, da je ta kongres sklican kot izredni kongres zoper voljo in stališče slovenske delegacije.

NICE:

Sedaj bomo predvajali Smrt Jugoslavije, ta film je pripravila BBC, to je dokazno gradivo številka 447, da damo izvleček iz tega filma in vključuje ne le samo tiste posnetke s kongresa, ampak tudi opazovanja drugih in pričó prosimo, da dá svoje komentarje. Transkripta tega še nimamo, zato se opravičujem, to bomo pripravili v predvidenem času.

POSNETEK 14. KONGRESA CKZ JUGOSLAVIJE: ... Milošević bral, to je bil kongres jugoslovanske zveze komunistov, to je bil izredni kongres, čeprav so govorili o bratstvu in enotnosti, so vsi vedeli, da je ta kongres sklican zato, da bi zatrli Slovence, ki so se upirali. Slovenci so si vedno prizadevali, da bi vsilili svojo vizijo bodoče Jugoslavije. Kučan je imel samo eno upanje, jugoslovanska druga največja republika, to je Hrvaška. Bil sem obvešččen o teh stvareh, Slovenci so me obvestili in celo takrat, ko smo se pogovarjali o tem med seboj. Milošević je izbral svojega predsednika, to je bil eden od tistih voditeljev, ki so mu dolgovali svojo kariero, to je bil predsednik Črne gore. Naj najprej povem kako zelo so bili moji starši ponosni, da je njihov sin tako pameten in da je tako mlad lahko prišel na tako pomemben položaj, name kot na predsedujočega je bilo narejenih veliko pritiskov, tako da bi čimprej dal besedo delegatom iz Slovenije, ki naj bi predstavili svoja dopolnila k ustavi in vem, da smo takrat potem glasovali in smo dvigovali rdeče in zelene kartone, ja zelene in rdeče kartone smo imeli in dejansko je bilo tako, da smo zavrnilo številne amandmaje in potem smo rekli, če boste tako nadaljevali boste razbili ta kongres. **KUČAN** (na posnetku): Da bi storili ta odločilni korak, da bi torej končali to mučno zgodbo. **POSNETEK:** Ta zadnji primer kako so se Srbi obnašali, so pokazali tudi delegatom drugih republik, določene stvari. Videl sem s koliko strasti je bilo to predstavljeno in kako navdušeni so zavrgli, so zavrnilo te amandmaje. Ta dopolnila bi morala biti osnova za razpravo, za več tolerance, za več medsebojnega razumevanje in morali bi razmišljati kaj narediti za revitalizacijo Zveze

Komunistov Jugoslavije. Če bi sedaj začeli razmišljati in razdeljevati te argumente, bi ta kongres trajal dva meseca. Srbski blok ni pokazal nobenega usmiljenja. Sklicali so krizni sestanek. Kučan je vedel, da če bodo odšli, bodo njega krivili za kaos, ki bi se lahko zgodil v Jugoslaviji. Pogoj je bil v tem, da ne bi smeli biti preglasovani v vseh pogledih. Nekatera dopolnila bi morala biti sprejeta. Kaj to pomeni? O dopolnilih se glasuje, če boste še enkrat tako glasovali bomo zapustili kongres. To nima smisla, kakšen način pa je to in to na plenarnem sestanku kjer je bilo tako veliko ljudi. Na to bi bili morali računati takoj in nas ne bili smeli izsiljevati vnaprej, zato predlagam naj nas primitivce pustimo, da sami po svoje organiziramo partijo. Živčnost je naraščala, vsi smo bili prepoteni, potem se je kamen začel valiti. Eno sekundo preden je bilo znano končno glasovanje sem bil še vedno tam, ko je Ribičič zahteval besedo. Nihče mu ni besede dal, on je enostavno odšel na oder. Ribičič, eden od slovenskih delegatov je bil poklican zato, da dá svoj signal. Rekel je, da žal slovenska delegacija ne more sprejeti vzdušja, ki prevladuje komiteju. RIBIČIČ (posnetek): Žal so pogoji taki, da moramo zapustiti kongres Zveze komunistov Jugoslavije. POSNETEK: Potem so odšli vsi slovenski delegati. Začeli so zapuščati plenarno zasedanje skozi ena vrata. To je bila dokaj umazana, ampak tudi precej prozorna igra.

NICE:

Gospod Kučan, ali ta posnetek, skupaj s pripombami odraža napetost in pa težave tega kongresa?

KUČAN:

Da, odraža ga zelo verno, posebej verno ga odraža aplavz, frenetičen, ki smo ga bili deležni, ko smo zapuščali dvorano.

NICE:

Videli smo glasovanje, ali ste opazili kaj v zvezi z dejanji obtoženca v času, ko se je glasovalo?

KUČAN:

Torej spoštovano sodišče. Moram par stavkov povedati, preden odgovorim na to vprašanje. Na tem kongresu se je razpravljalo o najbolj esencialnih političnih vprašanjih Jugoslavije. Mi smo predlagali, da se na kongresu razpravlja o konceptu bodočega skupnega življenja. Torej da se ugotovi, ali obstoji interes za skupno življenje in pod kakšnimi pogoji. Da se ugotovi, ali obstoji interes in pod kakšnimi pogoji, da ostanemo v isti organizaciji in da se takoj demokratizira politično življenje v Jugoslaviji.

Zato smo tudi pripravili amandmaje in tudi poseben dokument. Vsebina teh amandmajev je bila približno taka, če primeroma navedem: da se takoj prizna politični pluralizem, ki je bil takrat že dejstvo v Jugoslaviji. Takrat so že bile razpisane prve

demokratske parlamentarne volitve v Republiki Sloveniji, v času ko se je za kongres odvijal. Bila je zahteva, da se takoj prekinejo vsi politični procesi v Jugoslaviji; bila je zahteva, da se ukine člen kazenskega zakonika, ki je sankcioniral tako imenovani verbalni delikt; bil je predlog, da se izpusti vse politične zapornike; bil je predlog, da se ukine tortura, oziroma prepove tortura v preiskovalnem postopku in tako naprej. Zahtevali pa seveda smo, da se do konca izpelje logika, da so v Zvezi komunistov Jugoslavije povezane samostojne republiške partijske organizacije in da ni mogoče preglasovati stališč katere koli organizacije. Imeli smo občutek, da je ustvarjeno vzdušje, da se Slovenijo z njenimi stališči oziroma slovenske komuniste z njihovimi stališči na tem kongresu povsem osami in pokaže, da nimajo nikakršne podpore med delegati iz drugih republik in pokrajin. To se je dogajalo najprej v razpravah v komisijah, potem tudi na plenarni seji in ko smo ugotovili, da so vsi naši esencialni amandmaji z glasovanjem množično zavrženi, je Ciril Ribičič, ki je bil takrat predsednik slovenske partijske organizacije dejal, da se v tej organizaciji slovenski komunisti ne prepoznamo, da je za nas kongres končan in da bomo v prihodnje o tem, ali je na kakšnih programskih točkah možno sodelovati z drugimi republiškimi organizacijami, odločali doma. To je najkrajši opis tega dogajanja v času, ko je kriza je kulminirala.

Na vaše vprašanje gospod tožilec, pa bi odgovoril takole. Glasovalo se je z listki in obtoženi je prvi ali med prvimi dvigal listke in tako je večina v kongresu sledila dviganju ustrezne barve glasovalnega listka, ki je pomenil zavrnitev slovenskih amandmajev.

NICE:

Vi ste povedali sami, da je aplavz ob koncu kongresa bil zelo pomemben takrat ko ste odhajali. Ali bi mogoče lahko dodali kakšno besedo k temu, preden se lotimo naslednje teme?

KUČAN:

Mogoče je potrebno povedati, da vsi tisti, ki so aplavdirali našemu odhodu, niso mislili, da je to resničen razhod in razpad Zveze komunistov Jugoslavije in posledično tudi Jugoslavije.

Ko smo odšli, je Ivica Račan, ki je vodil delegacijo hrvaških komunistov predlagal, da se kongres prekine in da se opravijo potrebne konzultacije, da bi se kongres lahko nadaljeval. Za njim je govoril obtoženi, ki je dejal, da se to ne sme zgoditi, torej da se kongres ne sme prekiniti, da je potrebno ugotoviti novi kvorum, novo večino, s katero bi kongres sprejemal odločitve, ker če bi pristali na predlog Ivica Račana, bi to pomenilo obglavitev in razpustitev Zveze komunistov Jugoslavije. Tako se je potem v

resnici tudi zgodilo. Kongres je bil prekinjen, nikoli se ni nadaljeval, to je bil tudi konec Zveze komunistov Jugoslavije in napovedal je tudi konec Jugoslavije kot države.

NICE:

Hvala lepa. Sedaj si pogledjmo odstavek 26, to je maj leta 1990 in razorožitev Slovenske teritorialne obrambe. Najprej bi vas zaradi pomanjkanja časa, gospod Kučan želel prositi, da pogledate dokazno gradivo 447 z oznako 3, angleška verzija se mogoče lahko pokaže tudi na projektorju. Da si prihranimo nekaj časa bomo skrajšali opis tega dokumenta z datum 14. maj, to je dokument sekretariata nacionalne obrambe in z oznako zaupen dokument. Naslov je Varovanje orožja in pod številko 1 opisuje, da se pokrajinska poveljstva začno ukvarjati z organizacijo varovanja orožja in pa streliva v skladiščih Jugoslovanske ljudske armade. Znotraj izboljšav, ki so predvidene naj poveljniki Teritorialne obrambe razmislijo o tem, da ukinejo določene manjše enote Teritorialne obrambe. Pogledjmo si tudi številko 2, ki je nižje na strani. Tam kjer so objekti zelo daleč in kjer so pogoji slabi, oziroma kjer je nemogoče najti mesto, bi tako orožje in strelivo moralo biti hranjeno v skladiščih, kjer ga bo stražila Jugoslovanska ljudska armada, oziroma njene enote in ukazujemo, da se ti postopki končajo do 21. maja. Potem si pogledjmo še obtoženčev dnevnik. To je dokazno gradivo 448, strani 131, ki se nanaša na 17. maj. Tukaj piše: »Zavzeli smo mere, da bomo zagotovili prevzem orožja od civilne obrambe v Sloveniji in na Hrvaškem in zagotovili, da se to orožje prenese v vojaška skladišča. Ne bomo dovolili, da bi takšno orodje bilo zlorabljeno v kakršnem koli poskusu k osamosvojitvi. Praktično to pomeni, da smo jih razorožili. To je bilo narejeno pod našimi ukazi, Slovenci in Hrvati so zelo ekstremno reagirali na to. 18. maja sem v svoji hiši v Nikšiću in zvečer me je poklical Milan Kučan. Pritoževal se je zaradi zasega tega orožja in rekel je, da se ljudje upirajo temu in da lahko pride do žrtev. Sklical je zasedanje slovenskega predsedstva in zahteval, da se o tem pogovorimo preko Veljka. Rekel sem, gotovo, kontaktirajte me v nedeljo zjutraj, tako da se bomo lahko dogovorili za sestanek. Povedal sem mu tudi, da sem slišal za nadaljnje korake in da ne vem kaj se dogaja, vendar sem mu svetoval naj se ne spušča v konflikt z vojsko. V ponedeljek bomo razčistili vse kar je potrebno. To je bil težek zaključek in Stipe Šušvar iz Zagreba naj bi poročal kaj smo sklenili v zvezi z govorom.« Potem si pogledjmo še 21. maj, na isti strani, to je tudi stran 131. »Kučan in Drnovšek sta pričala na razgovor o zasegu orožja Slovenske teritorialne obrambe, ki je bil izvršen na osnovi odločitve predsedstva in na naši strani je bil Veljko Kadijević in Kučan je povedal, da jih ni nihče o tem obvestil. Orožje je bilo najprej prenešeno na drugo lokacijo, šele potem za to izvedeli. Niso vedeli kakšni so bili razlogi in cilji tega in na to gledajo kot na razoroževanje in imajo občutek, da je to grožnja suverenosti republike in tako prosimo, da si pogledajo tudi ukaz. Poleg tega meni, da povelje generalnega poveljstva ni ustrezno in da ustavne osnove za takšno delovanje in sprašuje se zakaj tako ravnajo s Slovenijo, ne da bi kdor koli za to kaj povedal in ravno tako čuti, da je to, da to predstavlja grožnjo slovenskim interesom. Ravno je bil kritiziran moj govor v zvezi s Slovenijo in Hrvaško. Politična situacija v Sloveniji je tako zelo resna, zaradi zasega tega orožja in ni prepričan kako je to situacijo mogoče popraviti in zato je zahteval, da se jih natančno obvešča o tem kaj se dogaja in da se jim orožje vrne, tako da bodo sami

poskrbeli za svoje skladiščenje tega orožja. Poveljnik Teritorialne obrambe Slovenije je tisti, ki bo skušal ugotoviti kako zmanjšati politično napetost. Veljko je razložil, da so ukrepi bili izvedeni povsod, po celi državi, ne samo v Sloveniji, zato ker so bila skladišča slabo varovana in zato, ker je splošna politična situacija se hitro poslabševala, ravno tako med jutrišnjo situacijo. Rekel je, da gre za izključno vojaško pristojnost in da tu ne gre za pristojnost republik in da se republike nimajo nobene pravice vmešavati v vojaška vprašanja. Potrebno je zagotoviti dobre pogoje za shranjevanje orožja in to pa pove, da mora vsaj ena enota braniti to orožje in da Kučan seveda ni bil zadovoljen z odgovorom. 21. maja pa me je Veljko obvestil o razgovoru, ki ga je imel z Antejem Markovičem, z njim je govoril tri ure in izgleda, da ga je prepričan, da je sprejel naš načrt s katerim naj bi vsilili pravni in ustavni red, vendar pa res ne dvomi o pravih namenih Anteja Markoviča in zato pravi, da jih bo treba natančno nadzorovati.« Nato dovolite, da vam postavim vprašanje v zvezi s tem gradivom. Ali ste vnaprej vedeli, za to razorožitev?

KUČAN:

Ne, o tem nas ni nihče obvestil.

NICE:

Povelje, ki smo si ga najprej povedali, ali ste ugotovili ali je šlo za povelje, ki je veljalo za celo Zvezno Jugoslavijo, kot celoto ali ne?

KUČAN:

Torej ta ukaz, takšen kot je, vidim prvič. Jaz sem imel priložnost videti ukaz, ki ga je na podlagi tega ukaza izdal s tem v zvezi poveljnik 5. armijskega območja v Zagrebu in ki se nanaša tudi na odvzem orožja Teritorialne obrambe v Sloveniji. Do tega ukaza je prišlo 15. maja. To je bil dan, ko je potekel mandat predsedniku predsedstva Jugoslavije dr. Drnovšku, torej članu predsedstva iz Slovenije in je prevzel funkcijo predsednika v predsedstvu dr. Jović, član predsedstva iz Srbije. To se je zgodilo potem, ko je v Sloveniji že bila na prvih demokratičnih volitvah, aprila, izvoljena nova oblast, nova skupščina. In ukaz, ki je bil izdan v Zagrebu, je začel veljati na dan, ko se je skupščina, se pravi demokratični parlament konstituiral in ko je tam zapriseglo tudi predsedstvo, za katerega predsednika sem bil na neposrednih volitvah izvoljen jaz sam. Tako da smo mi ukaz že takrat, ko so nas obvestili ljudje iz občin, kjer je armada zahtevala, da jim izročijo orožje - ti ljudje so nas obvestili, da se to dogaja - razumeli, da gre za razorožitev Slovenske teritorialne obrambe.

Kasneje v pogovorih je bilo popolnoma jasno, da je argument za to, da se nova oblast ne bi poslužila orožja. Tu moram opozoriti na datume. To je maj 1990 leta. Slovenija je formalno o samostojnosti, o razglasitvi neodvisnosti, o združitvi Jugoslavije začela razmišljati šele v pripravah na plebiscit, ki je bil izpeljan decembra 1990 leta. Torej razloga razmišljati o tem, da bi Slovenija uporabila to orožje za nasilno razbijanje

Jugoslavije, ni bilo nikakršnega in tudi kraje orožja, s katerimi so poskušali to utemeljiti, se v Sloveniji niso dogajalo, ker je Slovenska teritorialna obramba skrbno varovala in čuvala svoje orožje.

NICE:

Vse drugo v zvezi z razoroževanjem pokriva dokument, o katerem smo govorili. Razen tega, predsednik Kučan, ste bili v stiku z generalom Hočevarjem in ali vam je on razložil, kaj se dogaja?

KUČAN:

Da, to se je zgodilo, sam sem iskal generala Hočevarja. Ampak pred tem mi spoštovano sodišče dovolite, še tri stavke.

Teritorialna obramba Jugoslavije je bila del oboroženih sil Jugoslavije. Formirala se je leta 1968 po napadu varšavskega pakta na Čehoslovaško. V mirnem času je spadala pod pristojnost republik, ki so tudi iz svojih sredstev nabavljala orožje in drugo opremo, zato da je teritorialna obramba bila sposobna opravljati svojo funkcijo, če bi to v vojnih razmerah bilo potrebno. Poveljnika teritorialne obrambe v republikah je postavljalo predsedstvo Jugoslavije kot vrhovni poveljnik, vendar zmeraj na predlog in v soglasju z republiko. General Hočevar je bil pred tem postavljen za poveljnika Slovenske teritorialne obrambe, prvikrat od leta 1968 mimo predloga Republike Slovenije in ne da bi Republika Slovenija dala na to svoje soglasje, kot je to zahtevala ureditev.

Jaz sem takrat, ko sem bil obveščen iz občin, da gre za odvzemanje orožja Teritorialni obrambi, poiskal generala Hočevarja in zahteval od njega odgovor. Njegov odgovor je bil, da gre za zamenjavo starega trofejnega orožja z novim orožjem. Ker se je akcija nadaljevala, sem zahteval drugi dan ponovno sestanek z njim. Takrat mi je v bistvu odgovoril, da gre za odvzemanje orožja in da ima izrecno navodilo, da niti mene niti kogar koli drugega iz republiškega vodstva o tem ne sme seznaniti in da je prišel v položaj, ko pravzaprav ne ve, koga naj uboga, zato bo pač izpolnil ukaz, ker mu je to tako naloženo.

NICE:

Hvala. Sedaj si poglejmo dokazno gradivo 447. Sodni senat ima prevod govora, vendar pa obstaja razlika med to izboljšano verzijo in pa verzijo, ki jo boste verjetno videli na ekranu. Številka 6, oznaka številka 6. Mislim, da gre za nagovor iz junija leta 1990 in sicer nagovor obtoženca pred srbskim parlamentom. V teh okoliščinah je transkript, ki ga imate pred seboj verjetno boljši in mogoče bomo prebrali to v angleščini. Priča je slišala ta posnetek včeraj v taki obliki, ki jo je bilo mogoče razumeti. Glede na to, da imamo to pred seboj, mislim da boste lahko osvetlili stvari, ki so pomembne. Če si pogledamo povzetek v tiste odstavku, kjer piše, da je potrebno za novo ustavo Srbijo vzpostaviti kot zvezno državo in Zvezna Jugoslavija je edina izbira za Srbijo in Milošević

pravi, da osnutek ustave Srbije je bil pripravljen ravno zato, da prepreči možnost, da Srbija postane neodvisna država. Ta ustava naj bi preprečila vsak poskus spremembe Zvezne Jugoslavije v konfederacijo. Srbija in njene meje so povezane samo z zveznim sistemom v Jugoslaviji, zato ker če bi sistem v Jugoslaviji spremenil, to pomeni, če bi prišlo do konfederacije, potem bi vsi ustavni vidiki postali ponovno odprti in zato konfederacija ni sprejemljiva in vsi sestavni deli Jugoslavije morajo obstajati v obstoječih administrativnih mejah. V tem primeru pa je vprašanje meja odprto politično vprašanje. Potem sledijo še komentarji s strani novinarja in potem pravi obtoženi na drugi strani: »Zato, da sicer zaradi pomena, ter dolgosežnih posledic takih projektov, politične reforme v Srbiji in v interesu stabilnih političnih pogojev v Srbiji, predlagam, da državljani izrazijo svoje mnenje o osnutku ustave najprej na referendumu in na ta način bomo enostavno eliminirali nepotrebne konflikte in pa tudi onemogočilo koalicijo, ki deluje proti Srbiji in tudi dokazali, da ne deluje na nedemokratičen način. Danes zlasti, ko antisrbska koalicija vodi do sedaj nepoznane kampanje proti Srbiji in to znotraj države in v tujini. Tudi na Kosovu se dogajajo neverjetne stvari, kjer v najvišjih organih regije nastajajo neustavni in nezakoniti poskusi obiti ustroj in to je najboljši način, najboljši dokaz, da je tako imenovana Albanska demokratična alternativa samo seperatistično gibanje, ki je usmerjeno proti Srbiji in proti njeni integriteti, zato bi želel poudariti, da bo srbska država smatrala vsak poskus v tej smeri, kot poskus proti državi in proti njenim ljudem in da bo ukrepala v skladu s tem.« Gospod Kučan, včeraj ste poslušali ta posnetek in sicer tako, da je bil zvok slišen in vidimo kaj je obtoženi rekel o mejah o katerih je govoril, da so potencialno odprto vprašanje. Časa nam zmanjkuje, zato vas prosim da čim krajše odgovorite na to vprašanje. Kako ste vi razumeli pomen tega govora in kako je ta govor vplival na druge?

KUČAN:

Torej to je posnetek z zasedanja skupščine Republike Srbije, na katerem je bil razložen predlog predsedstva Republike Srbije za novo ustavo Republike Srbije. To je bilo v času, ko so se v Jugoslaviji iskali načini za rešitev krize. Bili so takrat različni koncepti. Slovenci smo se zavzemali ves čas za nov dogovor o konceptu Jugoslavije na podlagi ugotovitve, ali obstoji interes za skupno življenje, kakšen je ta interes in pod kakšnimi pogoji ga uresničiti.

Ko smo ugotavljali, da tega interesa pravzaprav ni, smo ponujali različne možnosti. Ena od teh je bila tudi možnost oblikovanja konfederacije, ki bi jo oblikovale republike nekdanje Jugoslavije. Ta predlog srbske ustave, ki je bil potem sprejet, zdi se mi jeseni leta 1990, govori o tem, kako bi konfederacijo razumelo politično vodstvo Srbije. Ugotavlja, točno, da konfederacija ni država in pravi, da bi v tem primeru ne bilo mogoče na to pristati, ker bi bile odprte kot politično vprašanje tudi meje republik.

Torej izhodišče tega je, da naj bi bile meje med republikami Jugoslavije administrativne, kar seveda ne ustreza dejstvu. Prva ustava demokratične Jugoslavije po drugi svetovni vojni je določila meje republik. Te meje so bile določene sporazumno

in od takrat naprej so vse jugoslovanske ustave imele določbo, da mej med republikami ni mogoče spreminjati brez sporazuma oziroma brez soglasja republik.

To, kar me sprašuje gospod tožilec, kakšno je bilo sporočilo oziroma kako sem razumel sporočilo tega govora, je bilo sporočilo, da v primeru, da se Jugoslavija razide in da se ponujajo druge oblike, torej tudi konfederacija, Srbija ne bo pristala na to, da deli srbskega naroda, ki ne živijo na tleh Republike Srbije, ostanejo izven meja Republike Srbije. To je tista konceptualna razlika, o kateri sem govoril uvodoma. Različno smo razumeli Jugoslavijo in različne so seveda potem bile tudi odločitve.

Moram pa pri tem povedati, da je to bil način, kako v razmerah, kakršne so nastale, rešiti srbsko nacionalno vprašanje. To vprašanje je komplicirano, je težko rešljivo. Seveda, alternativa temu, kar je bilo predlagano, je visoka stopnja - po evropskih kriterijih, po mednarodnih kriterijih, zavarovanja pravic pripadnikov srbske narodnosti, kjer kot manjšine živijo v drugih republikah. Zlasti je to pomembno za Republiko Hrvaško in seveda tudi Republiko Bosno in Hercegovino, v kateri pa so bili Srbi eden od treh konstitutivnih narodov, ki so oblikovali to republiko in ne klasična manjšina.

Ker pa v srbski politični doktrini oz. v delu te doktrine velja, da Srbi nikjer v Jugoslaviji ne morejo biti manjšina in da je zato potrebno posebno varstvo matične, torej srbske republike, je bil takšen pristop v duhu te filozofije tudi logičen. Pomenil pa je napoved, da se bodo meje Srbije spreminjale in širile tudi nasilno.

NICE:

Ali imamo lahko na voljo še dodatne pol ure, nič več? Upam, da bo potem ostalo dovolj časa tudi še navzkrižno zasliševanje.

MAY:

Gospod Kučan, naj vam povem, da sledi pavza, ki bo trajala 20 minut. Opomnil bi vas rad, da z nikomer v tem času ne govorite o dokazih, oziroma o tem procesu. To povemo vsakomur. Hvala.

Premor od 10.37 do 10.59.

RICHARD MAY (predsednik sodišča, Velika Britanija):

Tožilstvo dobi še dodatne pol ure, kot smo se dogovorili, povedali pa so mi tudi, da lahko danes popoldan to zaslišanje nekoliko zavlečemo.

GEOFFREY NICE (tožilec):

Gospod Kučan, na hitro bomo obravnavali še par zadev. Rad bi omenil odstavek 36, povzetka sodišča. Številke oz. odstotki so bili na plebiscitu zelo visoki. In prosil bi vas, da še kaj pokomentirate, kaj se je takrat dogajalo v procesu neodvisnosti Slovenije.

MILAN KUČAN:

Da.

NICE:

Odstavka 39 in 40. Omenili smo že objavljeni dnevnik Borisa Jovića, kjer je govora o možnosti sestanka med Kadijevićem in Miloševićem. Gre torej za sestanke med Jovićem, Kadijevićem in Miloševićem. To so bili zelo tesni odnosi. Zanima me ali ste takrat vedeli za te sestanke ali pa ste zanje izvedeli šele kasneje, ko ste prebirali knjigo?

KUČAN:

Ne, takrat za to nisem vedel.

NICE:

Hvala. 41. odstavek. Ali sta v tistem času Slovenija in Hrvaška dajali prednost konfederaciji. To je bilo nekaj kar je bilo leta 91, januarja, zavrnjeno.

KUČAN:

Da, poleti leta 90 je bil sprejet na predsedstvu Jugoslavije sklep, da Slovenija in Hrvaška pripravita koncept federalne pogodbe, druge štiri republike pa koncept modernizirane federacije. Ta koncept konfederacije je takrat na januarski seji razširjenega predsedstva bil v bistvu zavrjen.

NICE:

Če si pogledamo 42. odstavek. Ali so obstajali pogovori med srbsko in slovensko delegacijo namreč januarja leta 91? Takrat ste bili vi vodja slovenske delegacije, obtoženi pa vodja srbske delegacije. Tam naj bi se pogovarjali o konfederaciji, februarja pa naj bi potekalo srečanje republiških predsednikov v Beogradu, kjer naj bi bilo govora o sistemu konfederacije, kar so zavrnilo Srbija, Črna Gora, Makedonija in Bosna in Hercegovina. Ali ste kot rezultat tega prišli do spoznanja, da koncept konfederacije ne bo sprejet?

KUČAN:

Da, plebiscit o osamosvojitvi Slovenije je bil izpeljan 23. decembra 90. leta. Razglasitev rezultatov je bila 26. decembra. Takrat so bili objavljeni tudi dokumenti, katerih

značilnost je dvojna in to bi rad posebej poudaril. Prva značilnost je, da želi Slovenija urediti, ko postane samostojna država, vsa razmerja z drugimi republikami, želi, da se to zgodi sporazumno in želi, da se ugotovijo tudi možnosti za prihodnje, tudi institucionalno sodelovanje z republikami Jugoslavije. In druga značilnost teh takrat objavljenih dokumentov ob plebiscitu je bila ta, da zadolžuje skupščino in vlado Republike Slovenije, da najkasneje v šestih mesecih, torej do 26. junija opravi vsa dejanja, pravna in druga, ki so potrebna za to, da bi takrat Slovenija lahko postala samostojna in neodvisna država, temelječ to svojo odločitev na ustavi in na drugih pravnih aktih Republike Slovenije.

Takrat je slovensko politično vodstvo sprejelo odločitev, da o svojih namerah, o načinu osamosvojitve in o načinu urejanja razmer z drugimi republikami pojasni v neposrednih razgovorih vodstvom drugih republik in da sodeluje tudi na sestankih zveznih organov, ki pa jih je smatrala samo za mediatorje v pogovorih med republikami in pokrajinami. Mi smo namreč izhajali dosledno iz stališča, da so konstitutivni dejavniki jugoslovanske države republike te države.

Tako je tudi prišlo do sestanka Predsedstva 10. januarja leta 91, ki sem ga že omenjal, 24. januarja pa je prišlo do bilateralnega sestanka med vodstvom Slovenije in vodstvom Srbije. Ta sestanek oz. delegaciji na teh sestankih sva vodila jaz in obtoženi. Prišlo je tudi do sestanka, o katerem vi govorite in ki je dejansko pomenil konec možnosti računanja s konceptom oblikovanja Jugoslavije v konfederacijo.

NICE:

Če spregovorimo o času...

MAY:

Gospod Kučan, prosijo vas, če lahko malce upočasnite tempo svojega govora.

NICE:

Če torej spregovorimo o času, ko smo se približevali samostojnosti Slovenije, vemo da je Hrvaška napovedala namero, da ob istem času objavi svojo samostojnost, potem pa je 11. aprila leta 91 potekal na Brdu sestanek in če pogledamo 45. odstavek povzetka, ta govori o tem. Zanima me ali ste med odmorom na tem sestanku šli na sprehod z obtoženim in se pogovarjali z njim o težavah in frustracijah iz tega obdobja? Ali lahko prosim na kratko poveste kaj vam je obtoženi povedal?

KUČAN:

Da, ta sestanek je bil. To je bil eden od sestankov, ki so se ponavljali od januarja 91-tega leta. To so bila srečanja predsednikov predsedstev republik, kjer je bilo govora

pravzaprav o eni sami temi. O tem, kakšen je možni izhod iz krize in kako preoblikovati skupno življenje, če je mogoče v Jugoslaviji oz. kakšno formo najti za prihodnost. Ta sestanek na Brdu pri Ljubljani v Sloveniji je bil eden od teh sestankov. Na njem je bilo govora tudi o tem.

Jaz sem takrat povedal, da se čas šestih mesecev od slovenskega plebiscita do uveljavitve plebiscitne odločitve o samostojnosti države izteka in da je zato potrebno razpravo narediti veliko bolj konkretno. Predsednik Tuđman je tudi na tistem sestanku ponovil, da če bo to Slovenija storila, bo istega dne to storila tudi Hrvaška.

V pavzi sva z obtoženim na prehodu govorila o teh sestankih, o tem da v razpravah pravzaprav ni nobenega napredka, da se ne približujemo rešitvam. Potem pa je obtoženi dejal, da če že Slovenci v resnici želimo oditi, da oni temu ne morejo nasprotovati; da pa je potrebno, da se uredijo pogoji, pod katerimi Slovenija lahko iz Jugoslavije odide. Seveda pa to isto ne velja za Hrvaško glede na to, da precej velik del Srbov živi na teritoriju Hrvaške in da so na nek način oni s temi Srbi povezani s krvjo. Torej to je bilo rečeno v prisposodob. Je pa to seveda konsekvntno stališču, o katerem smo govorili prej, ko je bil predstavljen na posnetku predlog za srbsko ustavo - ko je bilo rečeno, da v Srbiji ni mogoče pristati na nikakršno drugo obliko odnosov med republikami Jugoslavije kot je federacija, ker v tem primeru so odprta vsa politična vprašanja in seveda tudi vprašanje meja Republike Srbije.

NICE:

49. odstavek. Govori o razglasitvi samostojnosti Slovenije 25. junija leta 91. Omenili ste, da so bili vsi dokumenti javne narave in da se je o njih razpravljalo na dan oz. noč osamosvojitve pa so potekala praznovanja. Drži?

KUČAN:

Na 25. junija je slovenska skupščina sprejela osamosvojitvene akte. To je bila Temeljna ustavna listina o neodvisnosti Slovenije, Ustavni zakon za izpeljavo te listine in Deklaracija neodvisnosti. Znova je bilo povedano, kar skušam povedati ves čas: da se je Slovenija odločila izpeljati svojo pravico do samoodločbe, ki je bila potrjena na referendumu, da tega ne želi uresničiti na račun nobenega drugega naroda, na račun enake pravice nobenega drugega naroda v Jugoslaviji, da želi urediti sporazumno vsa razmerja za nazaj, materialna in druga in da se želi pogovarjati o oblikah sodelovanja za v prihodnje. Ti dokumenti so bili objavljeni naslednji dan, 26. junija in 26. junija zvečer je bila slovesno razglašena ta na plebiscitu sprejeta in z odločitvami skupščine sankcionirana odločitev državljanov Republike Slovenije o samostojnosti in neodvisnosti države.

NICE:

Dobro. Poznamo tudi krajši vojaški konflikt med Slovenijo in jugoslovansko narodno armado. Nam lahko prosim poveste, kdaj se je ta konflikt začel in zaključil?

KUČAN:

Do agresije jugoslovanske ljudske armade je prišlo v noči s 26. na 27. junij 91. leta, torej neposredno po slovesnosti ob razglasitvi samostojnosti. Natančneje, kolikor hranim to v spominu, ob pol treh zjutraj. To se pravi ob dveh in 30 minut z izhodom tankov in oklopnih vozil iz vojašnic proti zunanjim mejam Republike Slovenije.

Odločitev o tem je bila očitno prejšnji dan, mi takrat zanjo nismo vedeli, sprejeta na seji zvezne vlade. Mi smo jo smatrali za nezakonito in neustavno, ker je o uporabi oboroženih sil po ustavi Jugoslavije odločalo le predsedstvo, ki pa se v zvezi s tem ni sestalo.

Konflikt ali agresija ali vojna proti Sloveniji je bila potem končana, najprej prekinjena potem pa dejansko tudi končana, 7. julija s pogovori in sestankom na Brionih, do katerega je prišlo na predlog ministrske trojke Evropske unije, ki je dvakrat v tem času, se pravi od 27. junija do 7. julija intervenirala v vojaške spopade v Sloveniji. To je bil sestanek, ki ga je v imenu evropske trojke vodil takratni zunanji minister Holandije Hans van den Brook.

NICE:

Umik jugoslovanske armade, kdaj se je dogodil in kaj ste opazili, kam se je umikala jugoslovanska armada?

KUČAN:

Do sklepa, da se jugoslovanska armada ali ostanek te armade, v kateri ni bilo več Slovencev in Hrvatov, pa tudi ne več številnih pripadnikov drugih narodov, je prišlo na seji predsedstva Socialistične federativne Republike Jugoslavije, 18. julija, dobrih 10 dni po koncu brionskega sestanka. Predsedstvo je sklenilo, da se armada iz Slovenije umakne v času treh mesecev. Zadnji vojak je ozemlje Republike Slovenije zapustil 26. oktobra istega leta. V dokumentih, ki jih je sprejela skupščina Republike Slovenije 25. junija smo predlagali, da se postopoma armada umakne z ozemlja Republike Slovenije v času treh let.

Predsedstvo je zelo pohitelo. Sprejelo je odločitev, da se to zgodi v treh mesecih. Armada se je potem umaknila - ne na celotno ozemlje Jugoslavije brez Slovenije, ampak se je v glavnem umaknila v Bosno in Hercegovino in sicer na ozemlje tistih delov, na katerih so pretežno živeli Srbi.

NICE:

Hvala Lepa. V dokaznem gradivu 4 4 8, imamo izvlečke iz Jovićevega dnevnika. Na strani 311 je govora o 5. juliju. Le dotaknil se jih bom, ker časa ni dovolj, da bi to obravnavali podrobneje. Jović pravi, Slobodan in jaz sam, sva načrtovala sestanek s Kadijevićem glede kritičnega položaja v državi, ki postaja skorajda tragičen. Jugoslovanska armada je bila poražena v Sloveniji, vojaška morala je porazna. Če gremo dve strani naprej na 15. julij, končno smo sprejeli odločitev o umiku jugoslovanske armade iz Slovenije. Formalno odločitev govori, da bodo enote premeščene na nove položaje. 30. julija je zapisano, Veljko, Slobodan in jaz sedimo v pisarni s predsedniki republik, ker se pogovarjamo o prihodnosti Jugoslavije. Jugoslovanska armada naj bi ostala v svoji obliki in naj bi pripadala Jugoslaviji. Gospod Kučan, ko ste si ogledali to besedilo, me zanima, bi radi kaj dodali? Ali to besedilo odraža tisto, kar se je dogajalo, čeprav v tistem času niste mogli vedeti, kaj vse se je dogajalo?

KUČAN:

Torej mi razen za sejo predsedstva, o kateri sem govoril - se opravičujem, menda sem rekel 17. julij, bil je to 15. junij - nismo vedeli. Ampak umik, torej destinacija, na katero se je umaknila armada iz Slovenije, po moji sodbi potrjujejo navedbe, ki so v teh dnevniških zapiskih o tem, zakaj se armada umika tja in kakšna je njena naloga.

NICE:

Ali ste si tudi ogledali odstavke Kadijevića v tej knjigi? Tega sicer še nismo predložili, vendar pa bo to ločeno dokazno gradivo. To bo dokaz z oznako 449. Da prihranimo čas, ne bomo prebirali tega besedila, gospod Kučan sprašujem vas, kakšen je vaš pogled na to, kako Kadijević opisuje nacionalizacijo armade, potem ko je prišlo do umika iz Slovenije?

KUČAN:

Oprostite, kateri izvleček je to? Če gre za knjigo generala Kadijevića, sem to knjigo, ko je bila objavljena in ko je izšla, prebral. Ne vem, kaj vas v zvezi s to knjigo zanima?

NICE:

Ali se morda spomnite kakega odstavka, ki govori o umiku jugoslovanske armade, sicer pa umikam to vprašanje?

KUČAN:

Če torej mislite na odstavke in opis njegovega razmišljanja o tem, kam umakniti vojsko in v kakšni funkciji, so točni. To je takrat bilo spoznanje, da Jugoslavije ni mogoče več

ohranjati, ker je armada, ki je imela očitno interes, da jo ohrani, prešibek integracijski faktor.

In s tem se je spremenila tudi strateška naloga armade. Ne več obramba Jugoslavije, ampak varovanje Srbov in ozemlja na tistih delih Jugoslavije, kjer živijo in obramba meja zožene Jugoslavije, če smem tako povedati – tiste, kakršna naj bi izhajala iz teze, da ni mogoče pristati na to, da bi deli srbskega naroda živeli zunaj ene same države.

NICE:

Morda si bodo sodniki želeli ogledati ta izvleček na strani 73, na ..?.. strani in morda se bo priča spomnila, da Kadijević v knjigi govori o ...?... ali bi želeli komentirati tisto, kar je povedano v tem delu besedila.

KUČAN:

Da, o tem, kje bi bile meje tako zožene Jugoslavije - brez Slovenije in brez Hrvaške - ki bi ostala brez tistih delov, ki jih pretežno naseljujejo Srbi, se ujema s temi mejnimi črtami Osijek, Virovitica, Karlovac oz. Karlobag in potem na jugu južni del Hercegovine in Črne Gore. O tem se je v Jugoslaviji dostikrat govorilo, prej in kasneje, in to potrjujejo tudi ti zapisi in razmišljanje generala Kadijevića.

NICE:

Še dve zadevi. V zvezi s komentarjem, preden zaključim. Dejstvo je, da nismo obravnavali štirinajstega odstavka. Tukaj se vračamo nazaj v čas, kjer se je pravzaprav oblikovala odločitev o osamosvojitvi. Zanima me, ali so obstajale kakršnekoli omejitve glede informacij, ki ste jih prejeli od JLA? Ali so torej te informacije bile omejene?

KUČAN:

Za razmerje med Slovenijo in JLA je bila značilna predvsem konfliktnost vsaj od začetka leta 1988 naprej - zaradi dogodkov, ki so opisani in ki so sodišču verjetno znani - in zato je razumljivo, da v Sloveniji informacij od armade nismo dobivali ali le zelo selektivno. Seveda, še posebej ne informacij, ki so bile povezane z nameni vojske, da intervenira v Sloveniji. Vedeli smo, da je pripravljen celo poseben štab za urejanje razmer v Sloveniji. To so nam povedali nekateri slovenski generali, vendar tega kasneje nismo mogli nikjer preveriti.

NICE:

Spoštovani sodniki, nismo se še dotaknili delov štiri in pet. V teh besedilih in to lahko vidimo tudi v izvlečkih; gre za to, da se je v tem času uporabljala izraz velike Srbije, četudi je morda ni uporabil obtoženi in ta fraza v bistvu odraža, kaj se je dogajalo v zvezi s Srbijo. V minutki ali dveh, ki ju še imamo na voljo, bi rad da spregovorimo o

naslednjih temah. 61. odstavek govori o tem, da je vaše stališče, gospod Kučan, da so obstajala različna mnenja o tem, kaj naj bi, kakšna naj bi Jugoslavija postala po razpadu. In tam tudi izražate svoje mnenje o tem, kako je pravzaprav nacionalizem pridobil na svojem pomenu. Ali to prosim lahko na kratko razložite?

KUČAN:

Uvodoma sem povedal, da je ena od značilnosti kriz Jugoslavije bila tudi moralno vrednostna kriza, da se je ideja socializma v Jugoslaviji izčrpala, kompromitirala se je tudi v svetovnih okvirih. In v prazen prostor po razpadu teh vrednot je vstopil nacionalizem, ki je postal vrhovni kriterij političnega ravnanja. Kar seveda samo po sebi ni nič tragičnega. Težnja za svobodo vsakega naroda je legitimna. Vendarle so bile velike razlike v pogledih, ali se lahko ta pravica uresničuje na račun enake pravice drugega naroda ali ne. To je bila ena od konceptualnih razlik.

NICE:

Ali imate stališče glede odsotnosti vrednot, nek vakuum, ki ga je bilo potrebno zapolniti?

KUČAN:

Da. Tudi naši predlogi na 14. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije, torej predlogi Slovencev, so šli v smer, s čim nadomestiti ta vakuum, kot pravite; in sicer z vrednotami, z vrednostnim sistemom, ki ga je uveljavljala od druge svetovne vojne naprej tista Evropa, ki po blokovski delitvi ni spadala v politično vzhodno Evropo. Torej vrednote demokracije, odprtega trga, človekovih pravic, odprtosti v svet in ohranjanje ugleda, ki ga je Jugoslavija v svetu imela.

Ker ste me prej vprašali o veliki Srbiji, moram seveda povedati, da se uradno v srbski politiki ta beseda ni uporabljala, tudi obtoženi, vsaj po mojem spominu, ni nikoli govoril o veliki Srbiji. Ampak Republika Srbija z mejami na vseh tistih ozemljih, kjer živijo Srbi in Republika Srbija, je po svoji vsebini to.

NICE:

Prej ste omenili dva koncepta Jugoslavije. Prvi koncept, ko bi vsi Srbi živeli pod isto streho, drugi koncept pa govori o narodih, ki živijo v neki skupnosti. Ali menite, da je razpad Jugoslavije, po vašem mnenju, odražal enega izmed obeh konceptov?

KUČAN:

Način uresničevanja teh konceptov na vsak način. In mislim da tudi dejstva, ki so se kasneje zgodila, o tem govorijo. Najbolj očitno pa se kažejo kot posledica teh dveh konceptov v položaju, v katerem zdaj živijo ljudje v republikah nekdanje Jugoslavije. In

dejstvo je, da živijo različno in da živijo tudi različno daleč od integracijskih in civilizacijskih tokov, ki danes karakterizirajo Evropo.

NICE:

In končno, 62. odstavek. Ali se vam zdi pomembno primerjati razpad nekdanje Jugoslavije z razpadi, do katerih je prišlo na drugih ozemljih v tem času oziroma v približno istem času?

KUČAN:

Vsekakor se mi zdi to zelo pomembno vsaj iz dveh razlogov. Prvič, ker je bil naš predlog tudi mednarodni skupnosti, tudi EU, da prepozna, da so dnevi Jugoslaviji šteti in da je potrebna njihova intervencija, zato da bi ta razpad bil kontroliran in da bi preprečil nasilje. Drug razlog pa je povezan s tem prvim, ker je bil odgovor na naše zahteve zmeraj, da je nemogoč razhod Jugoslavije ker bi to delovalo kot slab primer za Sovjetsko zvezo, ki je veliko bolj kompliciran primer od Jugoslavije. Dejstvo je, da je v teh razmerah, ki so se zgodile po padcu berlinskega zidu, če rečem enostavno, razpadla najprej Češkoslovaška, oziroma tudi Češkoslovaška in da je razpadla tudi Sovjetska zveza. Obe državi sta razpadli na sporazumen, na dogovoren, na miren način, brez nasilja in brez prelivanja krvi, ne glede na to, da v vseh novonastalih državah nekdanje Sovjetske zveze živi veliko Rusov.

Razpadla je na krvav in tragičen način samo Jugoslavija. Vprašanje, ki je po moje ključno, je zakaj se je to zgodilo in zakaj se je to zgodilo samo v Jugoslaviji?

NICE:

Hvala lepa. Nadaljnja vprašanja bo imel obtoženi.

RICHARD MAY:

Prosim, gospod Milošević.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Gospod May, nisem povsem prepričan koliko časa mi dajete za navzkrižno zasliševanje? Ura je več kot pol dvanajstih.

MAY:

Enako, kot smo dali tožilstvu. Se pravi eno uro in petnajst minut. Če ne bomo izgubljali časa lahko to raztegnemo na dve uri.

MILOŠEVIĆ:

Mislím, da je to malo časa. Ampak, to je vaša praksa. Gospod Kučan.

MAY:

Priča je na razpolago samo danes in moramo pregledati vse dokaze in to na čim bolj pravičen način. Gospod Milošević.

ZVONKO TOMANOVIĆ (Pravni svetovalec Slobodana Miloševića):

Rad bi vas prosil samo za eno minuto, da določene stvari pojasnimo. Kot amicus sem ves čas poskušal, da čim bolj prihranimo čas. Zdi se mi, da lahko dam naslednjo pripombo. Če pride tako ključna priča samo za en dan, mislim da to ni dovolj, da opravimo vse tisto, kar moramo narediti. Spoštoval bom vašo odločitev o času, kolikor ga imam na voljo za navzkrižno zasliševanje, vendar se bojím, da se bomo znašli v položaju, ko ne bomo mogli vprašati nič, vendar pa imam veliko ključnih vprašanj, ki jih moram postaviti. Zato bi želel vedeti, koliko časa imam jaz na razpolago kot amicus, kot prijatelj sodišča?

MAY:

Gospod, v tem sojenju moramo uravnotežiti potrebe po predložitvi kakega gradiva s časom, ki ga imamo na razpolago in tu moramo upoštevati tudi možnosti prič, ki pridejo sem. To je ena stvar, ki jo moramo upoštevati. Drugič, seveda, kot amicus imate pomembno vlogo, vendar pa je še pomembneje to, da ta čas izkoristi tudi obtoženi za navzkrižno zasliševanje. Kot se slišali, mogoče bomo imeli danes popoldne še nekaj časa na razpolago in razmislili bomo o tem ali bo mogoče v to vključiti čim več.

TOMANOVIĆ:

Torej če dovolíte, ne razumem. V največji meri spoštujem obveznosti gospoda Kučana, vendar se mi zdi, da takšne priče, ki so ključne priče, prihajajo večkrat sem samo za en dan. Mislím, da bi morali tožilstvo opozoriti na to, da bi se našlo nekaj več časa v življenju vsakega, ki pride sem kot priča, da lahko, če je treba, računamo na to, da bomo podaljšali čas. To je moja pripomba, kot prijatelja sodišča in mislim da bi to morali oceniti.

MAY:

Nadaljujmo takoj z navzkrižnim zasliševanjem in ne zapravljajmo več časa. Gospod Milošević.

MILOŠEVIĆ:

Torej, ura je, naj bi bila petindvajset do dvanajstih, ampak je pet do dvanajstih. Najprej eno predhodno vprašanje. Omenili ste vojno v Sloveniji in ste uporabili tri izraze: konflikt, agresija in vojna. Ali je Srbija imela kakršnokoli povezavo s to vojno v Sloveniji? Vojno, ki je po vaših besedah trajala 10 dni?

KUČAN:

Torej moj izraz je vojna v Sloveniji, oziroma oprostite vojna proti Sloveniji. Slovenija je bila takrat soočena z JLA. Kdo je vplival na dejanja JLA, je mogoče danes sklepati iz dokumentov, ki so sodišču na voljo.

MILOŠEVIĆ:

No, v redu. Tudi tedaj in mislim, da tudi sedaj veste, da v Srbiji niti nismo vedeli za to. Nismo vedeli, kdaj se je vojna začela. Zlasti nismo mogli tega vedeti v naprej.

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Slovenija se je takrat obračala na federalne organe v prepričanju, da federalni organi obvladujejo dejanja JLA. Naš sogovornik je v tem sporu bila samo federacija.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. Ali to pomeni, da Srbija nima nobene zveze s tem, s to vojno?

KUČAN:

Ne vem. O tem govorijo dokumenti, govorijo knjige, ki so bile kasneje napisane in moje sklepanje danes bi bilo sklepanje na podlagi dejstev, ki jih poznam danes in ki jih nisem poznal takrat, ko so se stvari dogajale.

MILOŠEVIĆ:

Kaj je torej zaključek?

MAY:

Dosti lažje bi bilo in dosti bolj produktivno, če bi se ukvarjali s tem, kar je priča vedela, s čim se je ukvarjala in kar je povedala. In sedaj je povedala, da v tistem času ni vedela,

ali je bila Srbija vključena, ker so se pogovarjali z zveznimi oblastmi. Rad bi vas opozoril, gospod Milošević, da se ne spuščate v prepire s pričo in da se ne ukvarjate s stvarmi, ki ne vodijo do dokazov. Njegovi zaključki niso relevantni, razen če vplivajo na to, kar se je dogajalo v tistem času. Njegovi zaključki so povezani s tem, kar bo sodišče ugotovilo. Mi bomo tisti, ki bomo delali končne zaključke in tako se moramo ukvarjati s stvarmi, ki so povezane z obtožnico. Zato to nima nobenega smisla ga spraševati o njegovih zaključkih.

MILOŠEVIĆ:

Saj ga ne sprašujem o njegovih zaključkih, ampak ga sprašujem o tem, kaj je vedel. Tukaj imam stenogram s seje iz 21. avgusta. Prebral bom samo prvi stavek in še en stavek, ki temu sledi. "Ne bom odgovarjal", pravi Milan Kučan, to je stenogram, "ne bom odgovarjal predsedniku vlade, ki želi sedaj, ko je izgubil vojno, vse to spet dobiti." In tako naprej. Potem, ko govori o tem, da se ne bo vrnil, omenja člane vlade. Torej, in pravi: "V Sloveniji ne boste našli človeka, ki bi se vrnil v Izvršni svet, vključno s tema dvema, kajti to je Izvršni svet, Zvezni izvršni svet, ki je bil vključen v odločitve, ki so začele vojno s Slovenijo." Ali sem točno prebral?

KUČAN:

Da, gotovo. In to je tudi povsem razumljivo, da je takrat Slovenija ravnala tako in tudi moje stališče je s tem povezano.

MAY:

O katerem letu govorimo? In kakšne so bile okoliščine tega sestanka? Za kateri sestanek gre?

MILOŠEVIĆ:

To je sestanek predsedstva Zvezne republike Jugoslavije, SFRJ, v razširjeni sestavi, kot smo tedaj rekli. Takrat smo bili pozvani in povabljeni tudi mi predsedniki predsedstev republik oziroma predsedniki republik. Tam sem bil tudi jaz in tam je bila tudi priča.

MAY:

Katero leto je to bilo?

MILOŠEVIĆ:

To je bilo 21. avgusta, enaindevetdesetega leta. Po konfliktu v Sloveniji in o tem je priča tudi zelo jasno govorila. In je tudi priča povedala, kaj je tedaj storila. Sedaj se pa

nekoliko resneje pozabavajmo s tem. O tem ste tudi sami govorili. Mislim, da je bistvenega pomena. Ali je bilo jasno, da so zvezni organi, kot pravite, sprejeli določene ukrepe, da bi onemogočili kršenje suverenosti in teritorialne integritete SFRJ? Ali je to pojasnilo, ki je bilo dano?

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Slovenija ni ogrožala teritorialne integritete in neodvisnosti republike Jugoslavije. Uveljavila je svojo pravico do samoodločbe in jo je uveljavila na pravni, legalni in legitimni način.

MILOŠEVIĆ:

Ali je točno, da ste naslednji dan po razglasitvi samostojnosti Slovenije, 25. junija, to se pravi že 26. junija prevzeli nadzor nad mejami, da ste odstranili mejne table z oznako Jugoslavija in da ste zavzeli carinsko kontrolo in tako naprej?

KUČAN:

Skladno z odločitvami Republiške skupščine je Slovenija z dnevom razglasitve prevzela efektivno oblast na svojem ozemlju in je storila to, o čemer sprašuje obtoženi - torej na mejnih prehodih je postavila napise Republika Slovenija.

MILOŠEVIĆ:

Torej dejavnosti, ki jih je izvedla zvezna vlada, je bila reakcija na to, kar se je dogajalo.

KUČAN:

To je bila reakcija, prva po šestih mesecih od slovenskega plebiscita in napovedi, da se bo ta plebiscitna odločitev uveljavila najkasneje v šestih mesecih. Ni bilo drugih reakcij, ki bi uredila razmerja, ki bodo nastala potem, ko se Slovenija osamosvoji.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spomnite izjav ameriškega državnega sekretarja za zunanje zadeve zadnjič 12. januarja 1995 v ameriškem senatu, da je vojno začela Slovenija? Ali vam je znana ta izjava?

KUČAN:

Ja, poznam podobne izjave. Jaz nikomur nisem odrekel pravice do njegovega mnenja o tem, kar se je v Jugoslaviji dogajalo. Moje mnenje je seveda drugačno in sem ga sodišču tudi povedal.

MILOŠEVIĆ:

Da ne bom govoril samo o mnenjih, ampak o dejstvih. Se spomnite, to je napisal Warren Zimerman, zadnji ameriški ambasador v Republiki Jugoslaviji, v časopisu Foreign Affairs, to je bilo marca in aprila 91. leta in sicer pod naslovom Spomini na katastrofo v Jugoslaviji. On piše v nasprotju s splošno prevladujočim mnenjem, da so Slovenci tisti, ki so začeli vojno. Njihova deklaracija o neodvisnosti, pred katero ni bilo vloženih nobenih naporov, da bi se pogajali, je potem Slovenija pod svoj nadzor vzela vse mejne prehode s sosednjima Avstrijo in Italijo. To pomeni, da je Slovenija enostransko prisvojila pravico nadzora nad mejami s tema dvema državama in da si je tudi s tem prevzela 75% zveznega budžeta. Tudi manj primitivna vojska kot je bila JNA bi na to reagirala, čeprav je želja Slovencev razumljiva po neodvisnosti, je pa kljub temu Slovenijo obsodila ostali del Jugoslavije na vojno. To je citat...

MAY:

Samo trenutek, prosim. Priča bi morala imeti priložnost, da komentira del po delu. Gospod Kučan, govorili ste že o tem, ali je Slovenija začela vojno, tukaj pa piše, da ni bil narejen noben napor, da bi se pogajali vnaprej oz. pred to odločitvijo. In posledica tega je bila, da je Slovenija postala mednarodni koridor med Evropo in Jugoslavijo in da ste si prisvojili določene pravice, ki se nanašajo na carino in podobno. In potem pravi tudi, da je bila jugoslovanska armada prisiljena reagirati. Verjetno ste te vrste komentarjev že slišali ampak jasno je, da morate imeti priložnost, da na to odgovorite, glede na to, da vam je obdolženi to prebral.

KUČAN:

To stališče nekdanjega ambasadorja Združenih držav Zimermana v Jugoslaviji poznam. Obstoji pa tudi veliko drugih in drugačnih mnenj.

Od tega predvsem ne drži trditev, da Slovenija ni naredila nobenega napora, da bi se to zgodilo po mirni in sporazumni poti. Tu že omenjena seja oz. sestanki januarja leta 91 so imeli za posledico - ko se je ugotovilo, da pravzaprav ne bo mogoče nikakršen sporazum o ureditvi Jugoslavije - da je skupščina Republike Slovenije februarja tega leta, torej leta 91 sprejela deklaracijo o sporazumni razdružitvi, kjer je formulirala svoj predlog, kako na miren način zagotoviti uresničitev slovenske samoodločbe, kjer je napisala, da ne želi, da se to uredi drugače kot s sporazumom in zoper interes katere koli druge republike Jugoslavije. To deklaracijo je poslala vsem skupščinam drugih

republik in pokrajin. Odgovorila je na to pozitivno le skupščina oz. sabor Republike Hrvaške, druge republiške skupščine na ta predlog niso odgovorile.

Navajam samo tega kot enega od primerov, kaj vse je Slovenija poskušala narediti, da bi stvar bila izpeljana z dogovorom in sporazumom po mirni poti.

MILOŠEVIĆ:

Gospod Kučan, ali je nesporno, da nihče v Jugoslaviji ni nasprotoval pravici Slovenije do samoodločbe, pravici slovenskega naroda do samoodločbe?

KUČAN:

Ne, to ni točno.

MILOŠEVIĆ:

Kdo je nasprotoval tej pravici?

KUČAN:

Razlika je med tem, kakšno je bilo načelno stališče in kakšno je bilo potem konkretno, praktično stališče: da je to pravico mogoče uresničiti samo kot pravico do odcepitve in pod pogoji, ki bi jih določali federalni organi. V federalnih organih pa je bilo odločeno z večinskim odločanjem. Kakšno bo to večinsko odločanje, pa smo imeli izkušnjo s 14. kongresa januarja 91, ko je bilo popolnoma jasno pokazano, na kak način je Slovenija s svojimi legitimnimi interesi in predlogi lahko brutalno preglasovana.

PATRICK ROBINSON (sodnik, Jamajka):

Gospod Kučan ali bi lahko komentirali stavek, ki ga je citiral gospod Milošević, glede na to, da je eden od rezultatov vaše deklaracije o neodvisnosti bil, da ste imeli pravico oz. da ste si vzeli pravico nadzora nad carinami in pobirati carine, ki so se pobirale ob vходу v Slovenijo iz Zahodne Evrope. Ali sem prav razumel?

KUČAN:

Ena od odločitev skupščine je bila tudi prevzem carin, carine, ki se vplačujejo na teritoriju Republike Slovenije. Te carine bi se do končne ureditve razmerij v nekdanji državi vplačevale v poseben fond, o katerega usodi bi se potem odločali v okviru razprav o prihodnosti in nasledstvu.

ROBINSON:

To pomeni odločitev glede na to, kako bi se ta sredstva potem razdelila med ostale republike.

KUČAN:

To je bilo potem sankcionirano potem tudi v brionski deklaraciji oz. v aneksu 1 na to brionsko deklaracijo 7. julija 91. leta.

MILOŠEVIĆ:

Julija 91. leta ta brionski sporazum je bil sklenjen po vojni. Tedaj pa govorimo o vojni. Glede na to, da ste imeli možnost, da odidete iz Jugoslavije tako kot je to naredila Slovaška na primer, vi ste pa pri tem imeli odločilno vlogo in seveda tu so še Nemčija, Avstrija in njihovi politiki, s katerimi ste se pogovarjali o teh stvareh. Zakaj ste se odločili za vojno, ko bi pa lahko odšli mirno?

KUČAN:

Prvič, ta odločitev o carinah in usodi carin je sprejela slovenska skupščina 25. junija v svojih dokumentih. Drugič, drugih držav in politikov drugih držav nikakor ne želim in ne morem vpletati v slovensko odločitev. Mi smo jo sprejeli sami, k temu nas ni nagovarjal nihče in tudi vse rizike te odločitve smo bili in smo pripravljeni nositi sami.

Slovaški pri njenem odhodu ni nihče določal pogojev. To je bil sporazum, ki sta ga dosegla takratna predsednika češke in slovaške vlade.

MILOŠEVIĆ:

Omenili ste tudi, da se niste mogli udeleževati sestankov zvezne vlade ne da bi bili preglasovani. Veste, da po ustavi preglasovanje ni bilo mogoče v skupščini? In da smo imeli tudi zvezni zbor pa zbor republik in pokrajin? Torej ni bilo mogoče, da bi prišlo do preglasovanja Slovenije. Vedno smo odločali na osnovi konsenza. Če imamo to pred očmi. Zakaj ste napadli jugoslovansko armado na svojem ozemlju? Jugoslovanska armada, ki je tja šla...

MAY:

Pustite naj priča odgovori na eno vprašanje naenkrat. In vprašanje je bilo, da so vam ponudili konsenz. Ali je to res?

KUČAN:

Zakon o odcepitvi, kot so ga predlagali, bi se sprejemal v zveznem zboru zvezne skupščine, ne v zboru republik in pokrajin, kjer je bilo za to potrebno soglasje. V zveznem zboru se je odločalo na podlagi večinskega odločanja in ni najbrž nepomembno povedati, da si je politično vodstvo Srbije zelo prizadevalo, ko je govorilo o povečanju učinkovitosti zvezne države, da je potrebno uveljaviti načelo en človek, en glas. Kar seveda pomeni, da bi po tem kriteriju manj številni narodi, med katerimi smo bili tudi Slovenci z dvomilijonskim številom prebivalstva, bili vselej preglasovani. Torej to ne drži.

MILOŠEVIĆ:

Ampak ravno dejstvo, da ta zakon ni bil sprejet zaradi pomanjkljivosti konsenza potrjuje, da ta trditev velja, kajti ta zakon ni bil niti sprejet, torej konsenza ni bilo. Je tako ali ni tako, gospod Kučan? Zakaj torej ta zakon ni bil sprejet, če smo imeli že večino v skupščini, preostale štiri republike? Je tako ali ni tako? Konsenza ni bilo. Vi niste dovolili, da bi bil ta zakon sprejet in da bi lahko šli iz Jugoslavije po mirni poti.

KUČAN:

Spoštovano sodišče, težko bi jaz kot pripadnik malega naroda, ki ni imel večine, sprejel trditev, da smo diktirali pogoje večini. Če je večina to hotela, bi lahko tak zakon sprejela. Ampak šlo je za nekaj drugega.

Šlo je za to, ali gre pri slovenski odločitvi za odcepitev od Jugoslavije ali gre za razdružitve te države. Jugoslavije brez Slovenije ni. Slovenija je bila konstitutivni element te države. To so vprašanja, ki so povezana s samim nastankom Jugoslavije leta 1918 in z razlikami v razumevanju, kaj ta država je. In zato smo Slovenci ponujali koncept razdružitve - tudi že omenjeno deklaracijo o razdružitvi, ki jo je slovenska skupščina, kot sem že omenjal, februarja 1991. leta ponudila v razpravo in razmislek tudi drugim skupščinam republik v Jugoslaviji.

Poznam pa različne predloge, ki, kolikor jaz vem, niso bili formalizirani: kako naj bi izgledal ta zakon o odcepitvi. Poznam dvoje razmišljanj o teh zakonih. Eno je govorilo o nerazdeljeni odgovornosti vseh republik Jugoslavije za dolgove nekdanje Jugoslavije do končnega poplčila teh dolgov. Kar seveda pomeni, mimo tega kdo in koliko se je zadolžil za svoj razvoj v tujini. In drug zakon, ki bi od republike, ki bi se odcepila, po tej politični logiki zahteval, da zagotovi zaposlitev, delovno razmerje prebivalcem oz. državljanom vseh drugih republik. To navajam samo kot ilustracijo, da vidite, približno v kakšno smer so šla ta razmišljanja.

MILOŠEVIĆ:

Ravno to vas sprašujem, ali niste ravnokar rekli, pravica na samoodločbo, ki pripada vsem narodom. Rekli ste, da se ta pravica ne sme realizirati na račun enakih pravic drugih. Se strinjava v tej točki, vsaj?

KUČAN:

Glede tega, da ima vsak narod pravico do samoodločbe, se strinja. Glede na to, da narod ni abstraktna kategorija in ne živi nekje izven konkretnih realnosti, je ta pravica vezana na republiko, še posebej v kontekstu ustavne ureditve, o kateri sem govoril, kjer so meje med republikami meje, ki jih ni mogoče spremeniti brez soglasja prizadete republike. Razlika je očitno v tem, da smo mi pravico do samoodločbe vezali na obstoječ teritorij in ga nismo vezali na spremembo teritorija. Slovenija ob svoji samoodločbi oz. uresničitvi te pravice ni posegla niti v teritorij katere koli druge republike na tleh Jugoslavije niti na teritorij sosednjih držav.

MILOŠEVIĆ:

Ampak intervencija zvezne vlade tudi ni bila na medrepubliških mejah ampak na zunanjih mejah Jugoslavije, kar je bila tudi njena ustavna pravica. In vi ste napadli vojsko na svojem ozemlju. Jugoslovansko ljudsko armado, ki je bila edina legitimna vojska tedaj v Jugoslaviji, napadli na svojem ozemlju, ki je zavzela položaje na zunanjih mejah Jugoslavije. Je tako ali ni?

KUČAN:

Jaz sem veliko let, spoštovano sodišče, imel neprijetno priložnost, da sem vodil politične diskusije z obtoženim. Tudi o tem, kaj je Jugoslavija. Zunanje meje Jugoslavije so bile hkrati tudi zunanje meje Slovenije. Slovenija je bila tudi Jugoslavija. Ko se je Slovenija odločila za svojo samostojnost, jo sprejela po legalni poti, so vse meje Slovenije postale zunanje meje Slovenije. In kot sem rekel prej: Jugoslavije brez Slovenije ni. Torej ni bilo potrebno več braniti mej Jugoslavije, vsaj v tistem delu ne, ki so zadevale meje Slovenije.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, očitno menjava svojo tezo. Jaz sem namreč citiral Zimermana, ki točno govori o razlogih, zakaj je bilo to storjeno. Ampak bodimo praktični, pojdimo naprej. Ali se spominjate svoje udeležbe na televiziji MTV, leta 95, gre za eno vašo privatno televizijo. To je bilo novembra 1995 skupaj z Mesíćem, Tomcem, Špegljem. Se spomnite te pogovorne oddaje?

KUČAN:

Moral bi si pogledati posnetek. Takrat je bilo te vrste oddaj veliko in ne vem katero konkretno mislite.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. V mislih imam oddajo 8. novembra na zasebni televiziji MTV, skupaj s Stipetom Mesićem, ki je takrat vodil stranko Hrvaških neodvisnih demokratov, potem je bil tukaj še Špegelj, Tomac. To je bila pogovorna oddaja. Gledalci so lahko telefonirali, s svojimi vprašanji, lahko ste se pogovarjali, saj mislim da, toliko pa spet ni bilo televizijskih oddaj, zlasti ne na ta dan oz. tega leta. Se torej spomnite te oddaje?

KUČAN:

Spominjam se te oddaje, ne spomnim se pa tega datuma. Nimam tako odličnega spomina, da bi vsako televizijsko oddajo ohranjal točno datumsko po dnevih in po letih v spominu. Sodelovanja v tej oddaji se pa spominjam.

MILOŠEVIĆ:

Zelo dobro. Ali se torej spomnite, da je v tej oddaji Mesić in vi ste bili tam prisotni. Torej da je Mesić izjavil, da so bivši minister za zunanje zadeve Nemčije, Genscher in papež Janez Pavel II. s svojim neposrednim soglasjem in podporo, ki je bila namenjena razbijanju prejšnje Jugoslavije praktično največ pripomoglo k temu, da je prišlo do dogodkov, ki so sledili. Ali se spomnite teh njegovih stališč oz. pojasnil?

KUČAN:

To so stališča gospoda Mesića. Jaz sem že prej povedal, da tujih državnikov v slovensko zgodbo osamosvajanja ne morem in ne želim vmešavati. Je iz mojih stikov z ljudmi iz tujine, tudi s tema konkretno navedenima človekoma...

MAY:

Gospod Kučan, prosim, da se držimo tega, kakor koli to že imenuje gospod Milošević, namreč gre za besede gospoda Mesića, je povedal kaj v tem smislu?

KUČAN:

Povedal je, ampak moja izkušnja s temi ljudmi je drugačna in to želim povedati.

MILOŠEVIĆ:

Mislite z Genscherjem in papežem?

KUČAN:

Ja.

MILOŠEVIĆ:

Jaz vas sprašujem, ali je Mesić to povedal?

MAY:

Strinja se.

KUČAN:

Ne razumem, kaj želite od mene.

MILOŠEVIĆ:

Sprašujem vas, gospod Kučan, vi tukaj pričate o knjigi Borisa Jovića. Jaz pa vas sprašujem o izjavi Stipeta Mesića pred vami v pogovorni oddaji, v kateri sta skupaj sodelovala. Tukaj ste povedali, da lahko to potrdite, to kar je povedal Jović na sestankih z vami. Jaz pa vas sprašujem to, ali lahko potrdite to, kar je Mesić povedal v pogovorni oddaji?

MAY:

Nadaljujmo, gospod Milošević. Priča se je strinjala s povedanim.

MILOŠEVIĆ:

Zelo dobro. Samo da povemo še nekaj. Ali se spomnite, da je Mesić takrat povedal, da je šel v Beograd na najvišjo funkcijo v federaciji zato, da bi s pomočjo takratne diplomacije stopil v stik z najpomembnejšimi mednarodnimi dejavniki in jih prepričal o tem, da je obstoj takratne Jugoslavije nesmiseln. Tukaj imam citat. Z idejo o razbijanju Jugoslavije sem želel pač prepričati tiste, ki so imeli največji vpliv na usodo Jugoslavije. Želel sem prepričati Genscherja in papeža. Z Genscherjem sem se sestel trikrat in on mi je omogočil stik s svetim sedežem. Oba sta se strinjala s popolnim razpadom oz. z razbitjem Jugoslavije. Je bilo tako. So to njegove besede?

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Da je ta oddaja, v kateri sem sodeloval skupaj z Mesićem bila, to lahko potrdim. Da bi pa potrdil vsako besedo posebej, bi prosil, da se poprej zavrti posnetek, ali da se mi da stenogram, da lahko potrdim avtentičnost vsake besede. To so težke besede in bi vsako moje domnevno pričanje bilo nekorektno.

NICE:

Jaz se ne spomnim, da bi to vprašali gospoda Mesića.

MILOŠEVIĆ:

To vprašanje ni bilo postavljeno, kajti v času, ko sem zasliševal gospoda Mesića, nisem imel podatkov o tej oddaji, sicer bi mu ga gotovo zastavil. Ker pa je gospod Kučan tudi sodeloval mislim, da je relevantno, da to ugotovimo.

MAY:

Priča se ne spomni podrobnosti, je pa na splošno povedal svoje mnenje s tem v zvezi. Nadaljujmo.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spomnite, da je Tomac takrat spomnil, da sta še leta 90 Slovenija in Hrvaška stopili skupaj, ko je šlo za rušenje Jugoslavije. On je takrat dejal, da sta to ekipo po njegovem sestavljala Franjo Tuđman in Milan Kučan. Drži?

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Jaz in nihče iz vodstva Republike Slovenije ni delal na konceptu rušenja Jugoslavije. Mi smo s Hrvaško - in kolikor se spomnim je Tomac govoril o tem - delali skupaj na projektu preureditve Jugoslavije oz. na projektu urejanja razmerij, če Jugoslavija ne bi bila več mogoča. Omenjal sem sejo predsedstva iz poletja 1990. leta, ko je bil sprejet sklep, da naj Slovenija in Hrvaška skupaj pripravita koncept prihodnje konfederacije in takrat je bila pripravljena tudi konfederalna pogodba, ki pa je druge republike niso sprejele.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. Ja, kot ste sami povedali, štiri republike tega niso sprejele. Dobro. Pa se vrnimo. Ker sem vam prej postavil vprašanje, zakaj ste napadli JLA, ki ni nikogar ogrožala tam, kjer je bila. Zdaj vas sprašujem, ali drži, da so med boji v Sloveniji umrli, da je umrlo 44 pripadnikov JLA, 184 je bilo hudo ranjenih? Ali drži?

KUČAN:

Glejte, spoštovano sodišče, najprej moram zavrniti trditev, da je Slovenija napadla JLA.

Ni slovenska vojska šla iz kasarn na pohod na JLA, ampak je JLA na - po naši sodbi na podlagi nezakonitega, neustavnega sklepa zvezne vlade - šla na pohod iz svojih kasarn. Ne samo iz slovenskih, ampak tudi iz kasarn, ki so bile locirane oziroma ki so locirane

na ozemlju Republike Hrvaške. In to je dejstvo, mimo katerega se ne da in ni mogoče iti.

V tej vojni so na žalost umrli ljudje. Po naših podatkih je to bilo 37 pripadnikov JLA, 8 pripadnikov slovenske TO, štirje pripadniki Milice, 6 civilistov državljanov Republike Slovenije in 10 civilistov tujcev, ki so se takrat v teh spopadih znašli na ozemlju Republike Slovenije.

MILOŠEVIĆ:

Gospod May, jaz imam tukaj dokument, ki govori o padlih pripadnikih JLA in prosil bi, da se to uvrsti med dokazno gradivo. Ali se spomnite, katere najhujše zločine ste izvršili?

MAY:

Preden to obravnavamo, bi vas rad vprašal, od kod izvira seznam, ki ga želite predložiti kot dokazno gradivo?

MILOŠEVIĆ:

Obstaja uradna knjiga padlih pripadnikov JLA, kot posledica poškodb. Tukaj so tudi datumi rojstev in še tudi v kateri vojašnici so bili.

MAY:

Prosim, da predate ta dokument.

MILOŠEVIĆ:

Prosim vas, da si to ogledate kasneje, da prihranimo na času. Ali se torej spomnite, katere najhujše zločine ste izvršili?

MAY:

Ne. Gospod Nice.

NICE:

Če je dovoljen ta dokaz, potem je treba dovoliti celo knjigo. Mislim, da je treba proučiti, ali je ta dokument sploh relevanten, ali je sploh dopusten. Če je, pa bomo prosili obtoženega, naj zagotovi celoten dokument.

MAY:

To si boste lahko ogledali v nadaljevanju. Zaenkrat bomo to označili zaradi identifikacije, morda se bo izkazal za relevantnega. Prosim, da to izročite tožilstvu, da lahko to proučijo v nadaljevanju. Sledi odmor. Sledi odmor, ki bo trajal 20 minut.

Premor od 12. 15 do 12. 38.

NICE:

Ogledali smo si dokazno gradivo in ne nasprotujemo njegovi identifikaciji, seveda pa bi morali videti celoto gradivo.

MILOŠEVIĆ:

Smem nadaljevati, gospod May?

MAY:

Izvolite.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spominjate in prosim vas, da mi odgovarjate kratko, ker smo zelo omejeni. Ali se spomnite, da ste na pet obmejnih karavel pripeljali mladoletne osebe in jih pod smrtno grožnjo v bistvu prisilili, da so tja prišli? Ali to drži ali ne?

KUČAN:

Ne, tega nismo storili.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spominjate, da so oboroženi civilisti aretirali pripadnike JLA, ki so potem v zaporu bili podvrženi mučenju? Šlo je za ukaze za streljanje in podobno. Da ali ne?

KUČAN:

Ne.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spominjate, da ste izgnali iz stanovanj družine častnikov in jim grozili, če v določenem roku ne zapustijo Slovenije? Da ali ne?

KUČAN:

Ne.

MILOŠEVIĆ:

Ali drži, da je t.i. TO Republike Slovenije z enotami narodne zaščite postavljala barikade, da bi onemogočili prehod JLA? Da ali ne?

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Najprej so barikade postavljali ljudje, državljani Republike Slovenije. Takrat Teritorialna obramba še ni bila aktivirana. To se je zgodilo, kot sem vam povedal, v noči iz 26. na 27. junij. Ko so Slovenci proslavljali neodvisnost, vračajoč se domov s proslav, s slovesnosti, so naleteli na tanke JLA, na oklepna vozila. Svoje avtomobile, osebne, svoje tovornjake in svoje avtobuse so postavili, tvegajoč tudi svoje življenje, pred gosenice teh oklepnih vozil.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. O vsem tem imam dokumentacijo, vendar ne bi rad zadrževal postopka. Ali se spomnite, da so potniška vozila, z registracijami iz Srbije, torej običajni potniki, ki so se znašli na ozemlju Slovenije, ali se spomnite ali so jim bila ta vozila odvzeta? Gotovo se spominjate, da so potniška vozila z registracijami iz Srbije, gre za civiliste, ki so poslovno recimo potovali, da so tem civilistom bila odvzeta vozila in da so ti civilisti bili zadržani kot talci, torej kot nekakšen živi ščit. Da ali ne?

KUČAN:

Spoštovano sodišče. Ker sem jaz prisegel, da bom govoril vso resnico in ničesar drugega kot resnico, moram povedati, da na ta vprašanja z da ali ne ni mogoče odgovarjati.

V Sloveniji so takrat bile, zaradi agresije enot JLA, zaustavljene tudi kolone tovornjakov. Slovenija je bila tranzitno ozemlje in so tovornjaki vozili čez to ozemlje. Bili so ustavljeni, šoferji in potniki so bili opozorjeni, da zna priti do napada, da je ogroženo njihovo življenje in so bili pozvani, naj se umaknejo. Morebiti, dopuščam možnost, da je v teh kolonah bilo tudi kakšno vozilo s srbsko registracijo.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, ali se spomnite, da je vojaška bolnišnica, bolnišnica v Ljubljani in rehabilitacijski center v Rimskih toplicah, da sta ti dve stavbi bili blokirani in da ta dva

objekta nista imela dostopa do hrane, elektrike in da so pred vhod postavili vozila in jih polili z bencinom? Da ali ne?

KUČAN:

Da bi pripeljali tovornjake s plinskimi bombami, ne vem. Vem pa, da so tudi civilne bolnice in civilni zdravniki skrbeli za ranjene v teh spopadih.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spominjate, da prav ko govorimo o teh dveh ustanovah, da je bilo njima sporočeno, da v primeru, da če bo JLA prevzela kakršnekoli aktivnosti, da bodo ti objekti uničeni?

KUČAN:

To ne vem. Vem pa, da je JLA za prevoz za vojake uporabljala helikopterje z oznako Rdečega križa.

MILOŠEVIĆ:

Ali veste, da je bilo onemogočeno zagotavljanje pomoči ranjenim vojakom? Tudi sredi napada na sanitetna vozila? Šlo je za blokade ulic. Civilna zdravstvena služba je zavračala pomoč vojakom in častnikom JLA zaradi česar so umirali mladi vojaki zaradi ran, ki sicer niso bile smrtonosne.

KUČAN:

Kolikor jaz vem, je naša sanitetna služba, so civilne bolnišnice imele nalogo, da pomagajo vsem, ki so v teh spopadih ranjeni, ne glede na to, ali so pripadniki JLA, pripadniki TO, milice ali civilni državljani.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. To ne drži. Jaz imam za to dokumentacijo. Zanima me, ali....

MAY:

Priča je povedala svoje mnenje, zato nima smisla, da o tem razpravljamo.

MILOŠEVIĆ:

Ne bom izgubljal časa. Ali se spomnite poškodb proti civilnemu prebivalstvu, ki je trdilo, da je prišlo do terorističnih aktov, da so bile neosnovane grožnje, itd.? Imam podatke, ki se nanašajo, prebral bom samo naslov, namreč, kršitve pravil

mednarodnega humanitarnega prava s strani oboroženih pripadnikov Slovenije oz. TO. Prosim, da tudi to sprejmete kot dokazno gradivo, ki ga lahko obravnavate, namreč sedaj ni časa, da bi to prebirali. Ali se spominjate kršitev mednarodnega prava, ko gre za bolnike, paciente...?

MAY:

Počasi, po vrsti. Gre za izvleček iz tega istega dokumenta, kaj ne? Da. Prosim, da se to predloži sodišču.

NICE:

Prebran je bil naslov tega dokumenta. Verjetno gre za dokument, ki bi mu nasprotovali, ampak predlagamo, da si ta dokument sodišče ogleda.

MAY:

Ta seznam lahko označimo zaradi identifikacije. Zdi se, da je to izvleček iz tega gradiva, seveda pa lahko potem tožilstvo predloži svoje pripombe oziroma nasprotuje temu dokaznemu gradivu.

NN:

Dokazno gradivo 136, označeno za identifikacijo.

MILOŠEVIĆ:

Ali se spomnite kršitev mednarodnega prava nasproti civilnemu prebivalstvu, ranjencem, bolnikom, sanitetnemu osebju? Pred seboj imam naštetih 19 dokazov nespoštovanja oziroma izostanka medicinske pomoči, potem gre za napade na sanitetna vozila, za nespoštovanje oznake RK. Skratka gre za kršitve proti civilnemu prebivalstvu, ranjencem, pacientom, mrtvim in tako dalje. 19 točk imam in prosim, da se to sprejme kot dokaz.

MAY:

To so neke obtožbe, ki jih navaja nekdo v knjigi. Priča naj prosim najprej dobi priložnost, da pove svoje mnenje, oziroma svoje pripombe o teh navedbah. Gospod Kučan, slišali ste navedbe, naj bi bilo prišlo do kršitev mednarodnega prava v zvezi z medicinskim osebjem, potem naj bi šlo za napade na vozila RK, ter druge kršitve zoper ranjene. Običajno bi prosil obtoženega naj našteje vseh teh 19 kršitev, ampak danes

tega ne bomo storili zaradi časa. Zanima me ali je dejansko prišlo do teh kršitev na Slovenski strani v zvezi s predpisi in pravili?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, jaz te trditve, tovrstne trditve obtoženega najodločneje zanikam. To se ni dogajalo.

Domnevam, da so te navedbe iz propagandne brošure Resnica o vojaškem spopadu v Sloveniji, ki jo je izdala založba Narodna armija. Slovenija je primere, o katerih govori obtoženi, ker je tudi takrat funkcionirala kot pravna država, preiskovala s komisijami, v katerih je bil tudi preiskovalni sodnik in sodnomedicinski izvedenec. O vseh teh primerih obstoji poročilo, ki ga v arhivu hrani Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije in če bo sodišče želelo, je to poročilo mogoče tudi dobiti.

Torej trdim, da se to v Sloveniji ni dogajalo. Tudi če bi se dogajalo, bi bil to eksces. To ni bil sistem. V teh spopadih so, kot sem povedal, v glavnem na žalost padli pripadniki Armade in pripadniki TO in Policije. Tudi civilisti. Kasneje, kar se je dogajalo v Srebrenici, kjer je bilo pobitih več tisoč ljudi, v Vukovarju, v Dubrovniku, v koncentracijskih taboriščih, pa je bil to sistem in ne verjamem, da so zločini tam preiskani do konca in je dan tudi odgovor nanje, kot je dan odgovor nanje v Sloveniji.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, gospod May, tega torej ne sprejemate, teh kršitev zoper ranjenih, teh 19 točk ne sprejemate?

MAY:

Ne.

MILOŠEVIĆ:

Dobro. Ali se spominjate kršitev zoper priprte osebe? Pred seboj imam 17 kršitev zoper priprte osebe, ki dokazujejo, da ranjenci niso bili deležni svojih pravic oziroma, da so jim celo grozili in kršili njihovo dostojanstvo. To drži ali ne, gospod Kučan?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, jaz sem na to že odgovoril. Odgovoril sem, da jim je bila nudena tudi z naše strani pomoč in takoj po Brionskem sporazumu je bilo zagotovljeno vračanje ujetnikov, kamor so želeli in tudi izročitev ranjenih, če so to želeli.

MILOŠEVIĆ:

Tudi tega nočete sprejeti kot dokazno gradivo, gospod May? Dobro. Pred seboj imam dokumente, v katerih piše, na primer, v vednost Uradu predsednika Republike Slovenije, torej gospoda Milana Kučana. To so dokumenti, dokumenti Okrožnega sodišča v Kopru, helsinškega monitorja Slovenije in tako dalje. Podpisana je predsednica Neva Miklavčič Predan, predsednica helsinškega odbora Slovenije, potem imam tudi dokument Tožilstva iz Maribora. Tudi vi ste dobili v vednost te dokumente. Vprašanje moje pa se glasi, ali ste obveščeni o znanem primeru, ko so trije ujeti pripadniki JLA bili ustreljeni s strani slovenskih policistov na mejnem prehodu Holmec in sicer 28. 6. 1991? Se tega spominjate?

KUČAN:

Primer Holmec, tako kot vsi drugi primeri, o katerih govori ta bela knjiga, so bili, kot sem povedal, preiskani in o njih obstoji poročilo, ki se nahaja v arhivu. In ponavljam, če ga sodišče želi, ga lahko dobi. Tam ugotovitve o tem, da bi kdo streljal civiliste, ali da bi kdo streljal ujete vojake in jih maltretiral, ni.

MILOŠEVIĆ:

Nisem dobil prevoda v srbski jezik, slišal sem samo glas gospoda Kučana, vendar pa sem razumel, da vojaki niso bili ustreljeni. Drži?

KUČAN:

Torej vojakov, ki bi bili ujeti, če sem razumel prav vprašanje, in potem kot ujetniki ustreljeni, ne.

MILOŠEVIĆ:

Torej teh treh pripadnikov JLA niso ustrelili? Dobro. Jaz imam celo obdukcijske zapise za te tri pripadnike JLA, ki so bili ustreljeni. Imam tudi pisma helsinškega odbora in druge dokumente in prosim, da vsaj to vključite kot dokazni predmet.

MAY:

Naj najprej priča pogleda te dokumente, da o njih poda tudi svoj komentar.

MILOŠEVIĆ:

Vse si lahko ogleda. Samo, da najdem še eno stvar. Da. To je tožilstvo. Izvolite, celoten dokazni predmet, ki želim, da se predloži, naj ga prosim priča pogleda. Imam podatek tudi o tem, da naj bi tudi druga stran prejela to gradivo.

MAY:

Gospod Kučan, nam lahko pomagate in poveste, za kaj gre?

KUČAN:

Kaj to dokazuje? To dokazuje, da je tudi med vojno Slovenija delovala kot pravna država, da je sum, da so bili storjeni zločini, naletel na odziv tožilca. Ta bi pri sodišču vložil obtožnico, sodišče bi izpeljalo postopek in ugotovilo, kaj se je zgodilo. Z vsem spoštovanjem do Helsinškega monitorja, ki je eden od pobudnikov, da se te stvari razjasnijo. Jaz prej nisem trdil, da ti vojaki niso bili ubiti, ampak sem trdil, da niso bili ubiti kot ujetniki. V vojaškem spopadu pa so bili na žalost ubiti.

MAY:

Po mnenju obtoženega, gre za dokument, ki naj bi ga tožilstvo prejelo. Lahko temu tako rečemo?

KUČAN:

Ne vem, s čim razpolaga tožilstvo, ampak dokumenti so avtentični, tisti, ki se nanašajo na delo pravosodnih organov Republike Slovenije.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, odgovorite mi prosim, ali so te ljudi ustrelili ali ne?

MAY:

Najprej se prosim odločimo, ali naj to dopustimo ali ne.

NICE:

Vse, kar bi rad dodal, je naslednje. Obstaja nek prag relevantnosti za obravnavanje, ko govorimo o dogodkih v Sloveniji, za Hrvaško, Bosno in Kosovo. Tam je seveda obstajal nek konflikt in seveda obtoženi sproža to kot relevantno. Predlagam, da bi prejeli belo knjigo, potem pa posledično lahko preberemo celotno poročilo in na ta način bi dobili več podatkov, vendar se bojim, da bi to preveč razširilo zadevo. Je pa to seveda stvar, o kateri bo odločil sodni senat.

MAY:

Pregledali bomo te dokumente, upoštevali bomo to, kar je tožilstvo reklo v zvezi z relevantnostjo dokumentov, vendar bomo dovolili obtoženemu, da na nadaljuje z navzkrižnim zasliševanjem v tej zvezi. Čez nekaj časa se bomo morali odločiti, v kolikšni meri so te stvari relevantne.

NN:

To je dokazno gradivo 137.

MILOŠEVIĆ:

Sam sem predložil le nekaj primerov iz tega, primerov, ki kažejo, da je v tem narodnem napadu, jugoslovanske armije na Slovenijo umrlo nekajkrat več vojakov jugoslovanske armade in pa samo 8 članov teritorialne obrambe Slovenije in to izključno v samoobrambi pred napadom, ki nikakor ni bil...

MAY:

Mislim, da smo si to že pogledali. Priča je dala svoje dokaze. Poglejmo naprej.

MILOŠEVIĆ:

Priča je v svoji izjavi pod točko 75, citirala Kosića in Jovića na Brionih in kot tukaj piše, citiram, če Slovenci tako sovražite Jugoslavijo in želite iz nje oditi, dobro, potem zapustite to državo, vendar ne ubijajte naših sinov, kajti oni se niso rodili za to, da bi umrli na slovenskem ozemlju. To je vaš citat. Zakaj ste potrebovali to vojno?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, Slovenija ni potrebovala vojne, ni želela vojne. Tudi začela je ni. Res je, da so umirali tudi sinovi srbskih in črnogorskih mater, umirali pa so tudi sinovi slovenskih mater. Tega spopada Slovenija izzvala ni.

MILOŠEVIĆ:

Poglejmo si potem, sam sem citiral trditve ne nevtralnih, ampak tistih, ki niso bili naklonjeni Jugoslaviji glede tega, kdo je vojno začel. Ali je točno, da bi lahko odšli iz Jugoslavije brez vojne, vendar pa ste začeli vojno, da bi razrušili celo Jugoslavijo, da je bila to vaša vloga?

MAY:

Poslušajte, priča je že večkrat rekla, da niso oni začeli vojne. Vsako vprašanje v tem smislu je nerelevantno. Slišali ste odgovore priče. In sedaj nadaljujmo z drugimi temami, podrobnosti pričevanja so bile dane.

MILOŠEVIĆ:

Njegovo pričevanje je precej obširno. Na 28-ih straneh imamo različne konzultacije, potem kratke pojasnitve, zato imam veliko vprašanj za to pričo. Govorite o tem, pod

točko 6, da so Srbi vztrajali na tem, da je Jugoslavija nastala zaradi aneksije, kar sploh ni težko in da je razlog za to, da se Slovenija odcepi. Da pa Slovenci smatrali, da so se Jugoslaviji pridružili po svoji volji in da se zato tudi lahko odločajo, da jo zapustijo. Ali se strinjate, gospod Kučan, da so se tudi Srbi lahko prostovoljno odločali o svoji usodi, vendar pa da te volje ne morejo vsiljevati drugim, tistim, ki želijo ostati v Jugoslaviji in v njej živeti. Je tako ali ni?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, ne bi želel tu obnavljati vse razprave o različnih pogledih na nastanek Jugoslavije in o njeni vlogi, ki jo je imela v življenju jugoslovanskih narodov. O tem sem bistvene stvari že povedal.

Mi nikoli nismo govorili, da je nastala z aneksijo. Nastala je z združitvijo in po prosti, svobodni volji vseh, ki so se takrat v Jugoslaviji združili. Gledam nazaj na leto 1918. Mi smo res odšli po svoji volji in nismo tega, da želimo oditi, vsiljevali nikomur. Ne bi želel ponavljati vseh dejanj, ki sem jih naštel. Lahko pa bi jih naštel veliko, ki smo jih podvzemali, zato da bi se to zgodilo na miren in sporazumen način.

MILOŠEVIĆ:

Samo še nekaj vprašanj. Glede na to, da vi veliko o tem veste in ste kompetentna oseba za to. Omenili ste, da so Srbi v Bosni in Hercegovini bili eden od treh konstitutivnih narodov. Je tako? Ali menite, da je referendum o odcepitvi Bosne in Hercegovine brez enega od treh konstitutivnih narodov, to je srbskega naroda, lahko legitimen? Po kriterijih in načelih ustave Jugoslavije, po standardih in teh načelih...

MAY:

Priča ni tukaj kot ustavni strokovnjak in odcepitev Bosne in Hercegovine ni vprašanje, o katerem bi razpravljali. in njegovo mnenje o tej stvari nam ne bo pomagalo.

MILOŠEVIĆ:

Ne govorim o tem, da ga sprašujem kot ustavnega strokovnjaka, ampak ga sprašujem v zvezi z njegovo izjavo, ko je rekel, da so bili Srbi v Bosni in Hercegovini eden od treh konstitutivnih narodov. To ni sporno.

MAY:

...???... kar je v njegovi izjavi, ni dokaz, o tem ne priča. To kar govori tukaj je relevantno. Časa nimamo. In nič nam ne bodo pomagal mnenja v zvezi s to zadevo.

MILOŠEVIĆ:

Prav, gospod May, ne bom torej spraševal o vsem, kar je on govoril, samo o nekaterih stvareh, ker mislim, da so nekatere stvari osnova za legitimna vprašanja. Danes tukaj ste govorili o sestanku, ki ste ga imeli s predsedstvom SFRJ in predsednikom zveznega izvršnega sveta, kot ste rekli, tukaj sem si zapisal, zahtevali ste, da vključite ustavne spremembe in rekli ste, da obstoji Ustavno sodišče, ki lahko ugotovi, ali je katera od sprememb neustavna.

KUČAN:

Da.

MILOŠEVIĆ:

Dobro potem. Omenili ste pristojnost Ustavnega sodišča kot neke vrsto garancijo za ustavno ureditev. Glede na to, da omenjate privrženost Slovenije legalnosti in demokraciji. Ali je možno, da je nasprotno temu, Slovenija z enostranskimi odločitvami svojih državnih organov uničila ustavno ureditev, preko svojih predstavnikov v skupščini Jugoslavije in da je sprejemala odločitve, ki niso bile v skladu z ustavo Zvezne republike Jugoslavije. Je to res ali ne?

KUČAN:

Ni točno. Takrat so bili v presoji pred ustavnim sodiščem - te presoje ni zahtevala Republika Slovenija - štirje amandmaji. Eden, ki govori o pravici verskih skupnosti, da ustanovljajo šole in imajo verski pouk. Drugi amandma, ki je govoril, da ni mogoče razglasiti izrednega stanja na ozemlju republike brez soglasja republiških organov. Tretji je govoril o povezovanju velikih tehnoloških sistemov, železnice, pošte itn, četrti pa je govoril o uresničevanju pravice do samoodločbe. Dva ustavna sodnika v Ustavnih sodiščih Jugoslavije iz Slovenije - takrat je republika imela tam dva sodnika - sta o tem imela ločeno mnenje.

MILOŠEVIĆ:

Ne govorim o mnenju nikogar na Ustavnem sodišču, glede na to, da imajo lahko sodniki svoja ločena mnenja. Danes ste rekli in sedaj potrdili, da ste kot garancijo, da bo vse potekalo po ustavni poti, omenili obstoj Ustavnega sodišča, ki bo presodilo, ali so bila ta dejanja v skladu z ustavo ali ne. Ampak v bistvu je šlo za rušenje pravne ureditve Jugoslavije. Tukaj imam in to je v zvezi s trditvijo priče, da je ustavno sodišče garancija, in tu imam avtentične odločbe ustavnega sodišča. Seveda nimam časa, da bi to prebral, kjer bi potreboval kar nekaj dni, da bi vse prebral, ampak te odločbe so avtentične in tukaj imam mnenje Ustavnega sodišča Jugoslavije o tem, da amandmaji od 9 do 90 na slovensko ustavo niso v skladu z jugoslovansko ustavo. Potem imam tudi mnenje o tem, da tudi ustavni zakon ni v skladu z jugoslovansko ustavo. To so vse odločbe

Ustavnega sodišča in priča se je tudi danes sklicevala na te odločbe ustavnega sodišča. Poleg tega ustavno sodišče ugotavlja, da se amandmaji na republiško ustavo Republike Slovenije ne ujemajo z načeli jugoslovanske ustave. Potem imam tukaj še druge dokumente o določenih prekrških. Potem imam tu odlok, ki se nanaša na suverenost Republike Slovenije, to je bila odločba, ki je uničila odločitev o tem ...???, potem imam tukaj odločbo o presoji ustavnosti zakona o plebiscitu, o samostojnosti Republike Slovenije, potem odločbo o presoji ustavnosti resolucije o predlogu razorožitve Socialistične Republike Jugoslavije. Tudi to je Ustavno sodišče Jugoslavije zavrglo. Potem imam presojo o zakonu o obrambi in zaščiti, sodišča ...???, potem o vojaški obveznosti, tudi tu je ustavno sodišče zavrnilo slovenski amandma, potem imam tu odlok 2. člen, 2. odstavek, potem, to so še členi 6, 7, 8 zakona o varnosti na prometnih poteh, potem odlok o ustavni listini o samostojnosti Republike Slovenije, torej to so vse odločbe ustavnega sodišča, ki se nanašajo na deklaracijo o neodvisnosti Republike Slovenije, potem presojo o carinski službi, zakon o carinski službi, zakon po katerem so dodeljevali...

MAY:

Prekinil vas bom, ker je seznam zelo dolg. In priča mora imeti priložnost, da komentira vaše izjave in mora imeti priložnost, da odgovori glede na posamezne odločbe Ustavnega sodišča. Gospod Kučan, slišali ste obtoženca, ki je omenjal precejšnje število odločb Ustavnega sodišča Jugoslavije. Če želite pogledati katero od teh odločb oz. če želite komentirati katero od teh odločb posamično ali v celoti, potem je to vaša priložnost, da to storite, če seveda to želite.

KUČAN:

Te odločitve so mi znane. Obtoženec uporablja izraz, da je Ustavno sodišče Jugoslavije razveljavilo te akte. Ustavno sodišče Jugoslavije ni imelo pristojnosti razveljaviti akte republik, lahko je ugotavljalo le neskladnost z zvezno ustavo.

Obtoženi pravi, da ga ne zanimajo ločena mnenja na Ustavnem sodišču. Jaz pa trdim, da je to zelo pomembno, ker tako kot so potekala vsa glasovanja v Jugoslaviji, so potekala tudi odločanja na tem sodišču. In je zelo pomembno, da sta ustavna sodnika Slovenije pri teh stvareh, ko je šlo za oceno skladnosti aktov z ustavo Republike Slovenije, imela drugačno mnenje, kot ga je imela ostala večina sodnikov.

MAY:

Ko pravite, enaka metoda glasovanja, gospod Kučan, za kakšno metodo glasovanja je šlo?

KUČAN:

Takšno, kot ste jo imeli že priliko spoznati na 14. kongresu in kot sem o njej govoril, da bi se lahko zgodila v zvezni skupščini, če bi tam sprejemali zakone, ki bi določali pogoje, pod katerimi se Slovenija lahko združi z Jugoslavijo.

MAY:

Če si ogledamo te odločbe bomo ugotovili, da so bili slovenski ustavni sodniki v manjšini. Ali je temu tako?

KUČAN:

Praviloma sta bila sama.

MAY:

Mogoče nam lahko poveste, to bomo tudi ugotovili, ali je še kateri drugi sodnik imel enako mnenje kot slovenska ustavna sodnika?

KUČAN:

To bi moral ugotavljati na podlagi konkretnih odločitev Ustavnega sodišča in bi moje ugibanje lahko zapeljalo sodišče.

MAY:

Da, gospod Milošević

MILOŠEVIĆ:

Gospod Kučan, ne vem, če ima kakšen smisel, da primerjate glasovanje na partijskem kongresu, ki je po svojem poslovníku urejen tako, da izglasuje večinsko in kakšna je povezava z odločitvami Ustavnega sodišča, ki ima tudi svoj pravilnik, ki ima raven zakona in sprejema odločitve, katerih ne more sprejeti brez kvalificirane večine. In vsa sodišča na svetu, Vrhovna, Ustavna sodišča, vedno odločajo večinsko. Ali trdite, naj bom bolj jasen, da so odločitve Ustavnega sodišča, s katerim razveljavlja te akte Slovenija oz. s katerimi določajo neustavnost slovenskih aktov glede na jugoslovansko ustavo, ali trdite, da so bila na ta način kršena pravila dela Ustavnega sodišča. Ali pa je Ustavno sodišče delalo v skladu s svojimi pravili.

KUČAN:

Spoštovano sodišče, vidite, obtoženi trdi, da je nepomembno predstaviti način tega glasovanja. Jaz trdim, da je zelo pomembno opozoriti na način tega glasovanja, kajti šlo je za poskus vsiljevanja volje, stališč, interesov, pogledov, dejanj ene republike preko

glasovanj glasovalnega stroja in s tem postavitev te manjšine ali konkretno Republike Slovenije v položaj, da nikoli ne more uveljaviti svojih interesov.

Samo dva stavka: šlo je za uveljavljanje načela, en človek, en glas, kar je seveda demokratično načelo. V večnacionalni državi, ki je urejena po federativnem načelu, pa obstoji potreba, da se načelo en človek, en glas korigira z načelom, ena republika, en glas. In obstojijo stvari, o katerih niso možna preglasovanja, ampak je potreben dogovor. Jaz sem še januarja 1989. leta na seji, o kateri smo že govorili, govoril o potrebi soglasja. Odgovorjeno mi je bilo, da spremembe niso možne s soglasji in da tudi socializem ni bil uveden s soglasjem. To je ta drugačna logika od tiste, ki sem jo jaz zastopal.

MILOŠEVIĆ:

Gospod Kučan, da ne menjamo teze, jaz govorim o legalnih odločitvah Ustavnega sodišča Jugoslavije in ne govorim o vprašanju en državljan, en glas. Ampak sami ste rekli, da ste od predsedstva Jugoslavije in od zvezne vlade na sestanku, ki ste ga danes zjutraj omenili, zahtevali, da končate svoje ustavne amandmaje in da bo garancija za to, da te spremembe ne bodo potekale v nasprotju z ustavo Jugoslavije, ko bo ravno Ustavno sodišče, ki bo presodilo ali so amandmaji v skladu z jugoslovansko ustavo. In potem, ko je sodišče sprejelo svojo odločitev, ste rekli, da je bila s tem oškodovana vaša republika, samo zato, ker je Ustavno sodišče ugotovilo, da ste zrušili ustavno ureditev republike Jugoslavije. Ali trdite to?

KUČAN:

Predvsem ustavno sodišče ni trdilo, da je Slovenija zrušila pravni red in ustavni red Jugoslavije. Govorim o tem, kakšen smisel bi sicer imela določba, da Ustavno sodišče sestavljajo sodniki v enakem številu iz republik Socialistične federativne Republike Jugoslavije. Če bi sklepal, bi lahko postavil vprašanje, ali mislite, da sta sodnika iz Ustavnega sodišča Slovenije bila kot pravnika nekvalificirana in z ne dovolj profesionalne etike, da bi o teh stvareh razmišljala in odločala drugače.

MILOŠEVIĆ:

Sodelujejo v sprejemanju odločitev, ampak kot veste, v Ustavnem sodišču vedno sodelujejo vso sodniki in tukaj sta bila v manjšini.

MAY:

Gospod Milošević, mislim, da smo to točko raziskali, kar se je le dalo, zato prosim pojdimo naprej.

MILOŠEVIĆ:

Ali bi lahko teh 27 odločb Ustavnega sodišča Jugoslavije, glede na to, da je o tem govorila tudi priča, sem jaz tudi citiral te odločitve. Ali lahko prosim to sprejmete, kot dokazno gradivo. Tukaj imam te odločitve, jih je pa še precej.

MAY:

Bomo jih pripravili za identifikacijo. Potem bodo te odločitve tudi prevedene.

NN:

Številka 138, za identifikacijo.

MILOŠEVIĆ:

Imam zelo malo časa. Dotaknimo se še drugih vprašanj. Ali je točno, da je v začetku oktobra 1989. leta, se je začela intenzivno oboroževati Hrvaška v sodelovanju s Slovenijo? Ali se spomnite, da je v tem obdobju jugoslovanska armada odkrila devet kanalov za tako oboroževanje?

KUČAN:

Ne da bi vedel, da je odkrila armada kakšne kanale oboroževanja v Sloveniji. Pač pa vem, da je armada razorožila teritorialno obrambo Slovenije v maju istega leta, kot smo že govorili, takrat ko je v funkcijo vstopila na demokratičnih volitvah izvoljena oblast.

MILOŠEVIĆ:

Potem ne vidim nobene vzročne povezave: tukaj imam na primer potrdilo Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve, s katerim se potrjuje, da je prevoz orožja in streliva, ki prehaja skozi Republiko Slovenijo, da je to namenjeno samo za potrebe Republike Hrvaške in vsebuje to in to. 10.000 kosov min, nabojev 10 milijonov, itn. Minister, da preberem, kako se piše, ne morem prebrati njegovega imena, ker je pod žigom. To je naslovljeno na Republiko Slovenijo, Ministrstvo za notranje zadeve. Ali je točno, da ste sodelovali v oboroževanju Republike Hrvaške?

MAY:

Preden lahko priča komentira dokument, ga mora videti, prosim, pokažite priči dokument, da ga bo lahko komentirala. Gospod Kučan, prosim preberite dokument in če lahko, ga identificirajte in potrdite to, kar je rekel obtoženec. Mogoče nam lahko daste tudi datume in lahko tudi komentirate po svoji želji.

KUČAN:

Torej datum je 7. december 1992. Ta dokument vidim prvič. Ampak ne zdi se mi na tem dokumentu nič spornega. Obtoženi je dejal v prejšnjem vprašanju, da so obstajali ilegalni kanali za nabavo orožja skozi Slovenijo. Jaz sem odgovoril, da za ilegalne kanale ne vem. To je bil legalni kanal. Za opremljanje teritorialne obrambe so bile pristojne republike in če ne bi prišlo do razorožitve teritorialne obrambe, potem ne bi bilo nikakršne potrebe, da bi republike nabavljale orožje.

MILOŠEVIĆ:

Ali vam je znano, da je v tem času veljal embargo, za kakršen koli uvoz orožja na ozemlju bivše Jugoslavije?

KUČAN:

To je bilo pred mednarodnim priznanjem Slovenije in Hrvaške, to je iz datuma razvidno, in zato formalno vzeto embargo za nas veljal ni. To je bilo že po umiku jugoslovanske armade s teritorija Slovenije.

Bilo je to v času mednarodnega priznanja obeh držav, ki sta potem kot dve samostojni državi tudi ukrepali in skrbeli za to, da lahko zavarujeta svojo suverenost in neodvisnost.

MILOŠEVIĆ:

Se je embargo nanašal na Bosno in Hercegovino?

KUČAN:

Embargo je veljal za prodajo orožja.

MILOŠEVIĆ:

Mislim, da bi bilo dobro, da to slišite. Vprašal sem, ali je embargo veljal tudi za Bosno in Hercegovino. Odgovorili ste, embargo je veljal samo za prodajo orožja. Tukaj imam potrjeno, kjer piše predsedništvo Bosne in Hercegovine. Podpisal ga je Azim Karahmehmedović, potrdilo o pooblastilu predsednika predsedstva Bosne in Hercegovine Alija Izetbegović izjavljam, da jaz itn., ... član kriznega štaba da bo oprema v znesku milijon 850 tisoč....

MAY:

To se mi zdi zelo podobno kot izjava nekoga, to kar bi lahko pričeli predložiti, če to lahko odgovori. Lahko mu poveste, kaj je v tem, ne morete pa mu predložiti izjave nekoga.

MILOŠEVIĆ:

To ni izjava, tukaj piše potrdilo. Po pooblastilo predsednika republike Alija Izetbegovića in pravi milijon 850 tisoč nemških mark oprema prejeta od Republike Slovenije, tukaj piše, da se bo ta znesek plačal čimprej in do dneva, ko bo ta znesek plačan, dajemo kot garancijo naš helikopter, ki se trenutno nahaja na ozemlju Republike Slovenije. V kolikor Bosna in Hercegovina tega ne bo plačala, ostane helikopter v trajni lasti Republike Slovenije. Pri tem...

MAY:

Kakšen je datum?

MILOŠEVIĆ:

Datum na tem dokumentu, 29. maj 92. leta. To pomeni takrat, ko je veljal embargo in kot je priča sama rekla, je ta embargo veljal za prodajo orožja in tukaj govorim o prodaji orožja.

MAY:

Prosim pokažite to priči.

MILOŠEVIĆ:

Bom pokazal, gospod May in zahtevam, da se to vključi med dokazno gradivo. Preden mu pa pokažem ta dokument, bi mu pa želel pokazati še nekaj drugega. In to je specifikacija potreb za Bosno in Hercegovino, naslovljeno na...

MAY:

Ena stvar na enkrat prosim, ker ne moremo vseh dokumentov obdelati naenkrat. Pokažite priči to potrdilo in naj priča komentira. Eno stvar ob enem času.

MILOŠEVIĆ:

V redu. Ampak, nimamo časa. Zame je v redu. Poleg potrdila še to, kar se nanaša na Republiko Slovenijo, Ministrstvo za obrambo, seznam orožja in tako naprej. Prosim izvolite.

MAY:

Gospod Kučan, ali lahko pogledate ta dokument in potrdite, da gre za dokument, za katerega trdi obtoženec? In prosim, če imate kakšen komentar?

KUČAN:

Torej najprej o embargu: državam ni bilo prepovedano in ni bilo mogoče prepovedati kupovanje orožja za svojo samoobrambo.

Ta zadeva, na katero se ta dokument nanaša, je bila izpeljana med našim Ministrstvom za obrambo in pristojnim organom Republike Bosne in Hercegovine. Dokumentacija o tem obstoji tudi v arhivu Republike Slovenije Ministrstva za obrambo in če tožilstvo seveda želi tudi ta dokaz, ga lahko v Sloveniji pridobi.

MILOŠEVIĆ:

Ali vidite to specifikacijo Alije Izatbegovića, koliko milijonov nabojev, koliko tisoč pušk in tako dalje? V rokopisu in s podpisom Alije Izatbegovića, katerega podpis dobro poznate, kot jaz sam?

KUČAN:

Torej, kar zadeva več tisočev pušk ... je tu napisano samo tisoč pušk, ne tisoče pušk.

In kot rečeno, s temi stvarmi so se ukvarjali pri nas za to pristojni organi. Tudi natančne odgovore na to lahko dajo tisti organi, ki so se s tem ukvarjali. Je pa dejstvo, da je bil januarja 93. leta sprejet sklep, da Slovenija ne bo več sodelovala v pomoči z orožjem niti Republiki Hrvaški niti Republiki Bosni in Hercegovini. Niti z orožjem niti z dovoljevanjem transportov preko svojega ozemlja.

MAY:

Ta dokument bomo označili zaradi identifikacije, potem pa bomo proučili relevantnost tega dokumenta. Prosim, najprej hrvaščino, potem pa še bosanščino.

NN:

Imamo ta dokument in potem tudi izjavo, ki jo je podpisal Alija Izatbegović.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, torej vi ste sodelovali pri oboroževanju Bosne in Hercegovine, kajne, to ni sporno?

KUČAN:

Težko bi sprejel takšno trditev. Bilo bi potrebno prej ugotoviti, kam je šlo orožje, ki ga je ob umiku s sabo odnesla JLA oz. orožje, ki ga je pošiljala iz Slovenije, potem ko je

ugotovila, da ni več potrebno imeti orožja za vpoklic rezervistov. Šele potem je možen odgovor, ali se je Republika Bosna in Hercegovina, takrat mednarodno priznana država, lahko branila pred vojnim nasiljem ali ne.

MILOŠEVIĆ:

Vas sprašujem samo to, ali je sporno, da ste sodelovali pri oboroževanju Bosne in Hercegovine?

KUČAN:

Odgovor pa je: zakaj je bilo to potrebno?

MILOŠEVIĆ:

Dobro. Zelo dober odgovor. Prosim vas, ali drži, da je vaš predsednik komisije za ugotavljanje vpletenosti Slovenije v oboroževanje Bosne in Hercegovine Mofe, ali je res, da je zahteval, da se ta komisija razpusti? Ali ste imeli komisijo, ki je ugotavljala vpletenost Slovenije v oboroževanje Bosne in Hercegovine?

KUČAN:

Tega imena ne poznam. Prosim, če še enkrat lahko poveste, kdo je to bil.

MILOŠEVIĆ:

Rudolf Mofe je napisano v dokumentu, ki ga imam.

KUČAN:

No, najbrž gre za poslanca slovenske skupščine, Rudolfa Mogeta, ki je vodil to komisijo. To je ena od komisij, ki so ugotavljale vse, kar se je z orožjem v Sloveniji dogajalo, začevši od razorožitve TO. Ta poročila so v arhivu pristojnih organov Republike Slovenije. Ugotavljanje vseh teh dejstev v Sloveniji še ni končano.

MILOŠEVIĆ:

To ugotavljanje torej še ni zaključeno. Nadaljujmo. Prosim vas, v sedmi točki navajate svoje izjave, da so Srbi gledali na Jugoslavijo kot na državo, ki omogoča vsem Srbom, da živijo v isti državi, kar je dejstvo, vsi Srbi so živeli v Jugoslaviji. Pravite pa, da so nersrbski narodi smatrali, da Jugoslavija ščiti skupine. Ker tega ne morem verjeti, vas sprašujem, menda veste, da je ustava Jugoslavije jamčila vsem državljanom, ne glede na njihovo nacionalnost in veroizpoved, da jim je torej bila zagotovljena sodna in vsaka

druga zaščita. Torej ustava ni ščitila nobenih skupin, temveč državljane, ki so se počutili, kot da živijo v eni državi na podlagi teh jamstev. Gre za nediskriminacijo, gre za načela, ki so veljala za vse.

KUČAN:

Spoštovano sodišče, takšna izjava zveni res neverjetno. Samo tega nisem jaz izjavil.

MILOŠEVIĆ:

Saj pravim, da je to neverjetno, to je točka 7 vaše izjave. Ampak, ker pravite, da je neverjetno, vam je ne bom prebiral.

KUČAN:

Jaz trdim, da je neverjetno. Ampak jaz tega izjavil nisem.

MILOŠEVIĆ:

Nesrbski narodi so videli Jugoslavijo kot nekaj, kar ščiti skupine, medtem ko so Srbi videli Jugoslavijo kot državo, ki je omogočala vsem Srbom, da so živeli v isti državi. To sem prebral iz vaše izjave, vendar me veseli, da se strinjate z menoj, da je taka izjava neverjetna. Nadaljujmo. Trdite, da JLA ni priznavala kolektivnega, vrhovnega poveljstva po Titu. Ali ste to trdili ali pa je tudi to neverjetna izmišljotina?

KUČAN:

Spoštovano sodišče, v zvezi s prejšnjo trditvijo obtoženega moram povedati: če je tako zapisano, je to narobe prevod. Jaz tega izjavil nisem. Meni je jasno, da Jugoslavije ni nihče razumel kot državo, ki ščiti grupe. In narodi, konkretno slovenski narod ne more biti grupa. Jaz sem govoril o tem.

Kar zadeva JLA in to drugo vprašanje, je točno. Dejansko ni priznavala vrhovnega poveljnika. Iz sej, ki so se zgodile marca devetdesetega oziroma enaindevetdesetega leta, o katerih je napisano zdaj že veliko stvari, je tudi povsem razvidno, da se je hotela armada postaviti oziroma vodstvo armade postaviti nad vrhovnega poveljnika. To je bilo predsedstvo SFRJ.

In da bi bilo še bolj jasno: že na 13. kongresu ZKJ, ki se je odvijala leta 1986, je tekla zelo polemična razprava o stališču, ki je bilo tam povedano, da če ZK ni sposobna urediti razmer v Jugoslaviji, ima to pravico JLA. O tem obstojijo stenogrami in to je možno pridobiti.

MILOŠEVIĆ:

Čakajte, govorim o točki 27 oziroma o točki 26 je navedeno, da ni priznavala predsedstva. Pravite, da vojska ni hotela izrednega stanja. Nasprotno, ona ga je predlagala, vendar predsedstvo tega predloga ni sprejelo. Predlog armade ni bil sprejet. Je pa obstajal tak predlog. Očitno vam ta primer ni znan.

KUČAN:

Bilo bi potrebno, spoštovano sodišče, natančno pogledati, kaj se je takrat dogajalo. Navsezadnje, tu danes že tolikokrat uporabljeni dnevnik Borisava Jovića in knjiga Veljka Kadijevića govorita natančno o tem, kakšna je bila narava armadnega vodstva, kakšno je bilo njegovo razmišljanje in kako je ono odgovarjalo na dileme, s katerimi je bila soočena Jugoslavija. In da bi to bolje razumeli, naj navedem samo en detajl.

Z enim od največjih nasprotovanj je bil na 14. kongresu ZKJ odbit predlog, da bi se vzpostavila civilna kontrola, torej demokratična kontrola nad armado in da bi se sprejelo civilno služenje vojnega roka in ugovor vesti, ki so ga takrat poznale vse demokratične države.

MILOŠEVIĆ:

Lahko nadaljujemo, gospod May? Na začetku današnjega pričanja je gospod Nice pokazal stenogram enega izmed mojih govorov s sestanka ZK oziroma Centralnega komiteja, kjer kot vidim, se je manipuliralo z besedami, kot so institucionalno, neinstitucionalno, vendar v interesu Jugoslavije in tako dalje. Ali se spominjate da se je to institucionalno, neinstitucionalno nanašalo na mitinge, ki so potekali? Šlo je za mitinge, kjer so državljani izražali svoje politično nezadovoljstvo oz. svoja politična stališča. O teh mitingih se je pisalo, da ni bila pohojena niti ena roža, da ni bilo razbito niti eno okno. Nasprotno, prinašalo se je cvetje, prepevalo se je. V tedanjem vodstvu pa se je govorilo, da je to neinstitucionalno in da problemov ni mogoče reševati na neinstitucionalen način. To se je torej nanašalo na te mitinge. Vi pa ste to izenačili z neustavnostjo. Prosim vas. Zakaj bi bili mitingi državljanov, zbori državljanov neustavni, če je z ustavo zagotovljena pravica do zborovanj?

KUČAN:

No, ta interpretacija seveda ni točna. Na tej seji je bilo govora o spremembah. Bilo je govora o tem, da če spremembe niso možne institucionalno, potem se bodo zgodile neinstitucionalno. Teh sprememb ne bo prinesla procedura in zanke, ki jih procedure poznajo, ampak jih bo prinesla volja naroda, volja ljudstva, pa naj se to zgodi institucionalno ali neinstitucionalno, na ulici ali znotraj in tako naprej, da ne ponavljam citata, ki je bil tu predstavljen.

Mi smo trdili, da je na ulici možno izražati nezadovoljstvo, da pa ulica ne more opraviti sprememb in predvsem ne more formulirati pozitivnega programa. Ti mitingi niso bili tako nedolžna stvar, ker je tem mitingom, dvem mitingom v Novem Sadu sledil odstop vojvodinskega političnega vodstva, ki ni sprejemalo politike, kakršno je takrat imelo vodstvo v Beogradu. In potem je sledil po dveh mitingih v Črni Gori tudi odstop in zamenjava črnogorskega vodstva. Torej ni šlo za pravico, za to ali imajo ljudje pravico izražati nezadovoljstvo ali ne, ampak šlo je za funkcionaliziranje te pravice in za posledice teh masovnih mitingov, ki so se končali pravzaprav s prepovedjo mitinga 1. decembra 1989. leta v Ljubljani.

MILOŠEVIĆ:

Aha, slišim, da se je prevod končal s tem, da se je prepovedal miting v Ljubljani.

KUČAN:

Kdo ga je načrtoval? Slovenci ne.

MILOŠEVIĆ:

Sedaj bomo prišli tudi na to vprašanje. V tem mojem govoru, ki ga je omenjal gospod Nice, pravim, ta ogroženost sistema je dosegla svoj vrhunec na Kosovu v fizičnem, političnem in kulturnem nasilju nad Srbi in Črnogorci. Ali oporekate temu, da je v teh letih bilo veliko nasilja nad Srbi in Črnogorci na Kosovu?

KUČAN:

Ne osporavam, da je bilo na Kosovu nasilje, da je bilo medsebojno nasilje.

Jaz sem tudi uvodoma spoštovanemu sodišču poskusil predstaviti svoje stališče, da je srbsko nacionalno vprašanje zelo zapleteno. Seveda dodajam, da se je ta zapletenost kazala v zelo zaostrenih razmerjih zlasti na Kosovu. Sam sem, mislim da leta 85, vodil neko skupino, ki je imela nalogo, da prouči ustavna razmerja v SR Srbiji z vidika razmerij med avtonomnima pokrajinama in republiko, seveda tudi z vidika ustavnega sistema Jugoslavije in da ugotovi, ali so potrebni popravki, ki bi omogočali, da primarno odgovornost za razmere na tleh Republike Srbije v skladu z jugoslovansko ustavo nosi Republika Srbija.

MILOŠEVIĆ:

Zelo dobro. Vendar pa sem pravkar dejal, ker je to bilo iztrgano iz konteksta, da je ogroženost dosegla svoj vrhunec s tem nasiljem in potem je napisano, v okoljih oz. v primerih kjer je bila odsotnost za reševanje problemov največja in ker se nič ni dalo storiti na reden način oz. institucionalno, v teh primerih je prišlo do masovnih zborovanj državljanov na mitingih. Torej institucije ne odreagirajo, državljani masovno

protestirajo na mitingih in izvajajo pritisk na te institucije. In potem pravim, tako je vedno bilo v družbi. Z večjo demokratizacijo namreč rastejo tudi možnosti prebivalcev, da vplivajo na spremembe na institucionalen način. In še, zahteve so po jugoslovanskih usmeritvah in cilj je ta, da bi ustrezno uredili institucije. Zato branim pravico državljanov, da izrazijo svoje stališče tudi na mitingih, ki so, kot upam, da boste tudi vi priznali, niso bili nasilne narave. Je tako ali ne, gospod Kučan?

KUČAN:

Ne vem. Ne vem, kaj me sprašujete na podlagi te vaše dolge eksplikacije.

MILOŠEVIĆ:

Sprašujem vas, ali so bili ti mitingi na kakršen koli način nasilni?

KUČAN:

To bi vam najbolje odgovorili tisti, ki so pod pritiski teh mitingov, čeprav legalno izvoljeni, morali dati ostavke. Mitingi so pravzaprav onemogočili, da bi bili ti problemi rešeni na institucionalen način.

Ni točno, da institucije niso poskušale rešiti teh problemov. Kolikor se jaz spomnim, je bilo od leta 1981 naprej trikrat uvedeno izredno stanje na Kosovu. Ampak trdim, da izredno stanje ni moglo preprečiti tega nasilja. Nasprotno, da je izzivalo novo nasilje in da so bile potrebne drugačne rešitve, politične rešitve. In zato je bilo potrebno okrepiti institucije, ne pa delovati zoper njih in zamenjevati ljudi v teh institucijah, ki za to potem niso mogli več nositi odgovornosti.

MAY:

Še pet minut imate, gospod Milošević, pet minut.

MILOŠEVIĆ:

Gospod May, v petih minutah nikakor ne bom mogel zaključiti zasliševanja priče. Gospod Nice je vsaj deset minut citiral samo moj govor, jaz pa bi rad pričo zaslišal še v zvezi z zadevami okrog Kosova.

MAY:

Dve uri ste dobili. Prosim, da me ne prekinjate. Torej v petih minutah se bosta dve uri iztekli, zato prosim, nadaljujte.

MILOŠEVIĆ:

Zato pa zahtevam, da mi daste še več časa. Ravno zato, ker mi poteče čas čez 5 minut.

KAY :

Rad bi predlagal, da se to pričo ponovno povabi, da bi nadaljevali to zaslišanje. Dostikrat se dogaja, da so pomembni ljudje preveč zaposleni in si ne morejo vzeti dovolj časa. Dejstvo pa je, oz. naša izkušnja so, da si ravno pomembni ljudje lahko vzamejo več časa na svojem urniku. In zdi se mi, da je zelo pomembno, da si ljudje vzamejo čas za to, da lahko pridejo v te institucije.

MAY:

Še četrte ure dobite. Slišali smo tudi predlog.

MILOŠEVIĆ:

Videli smo torej, da je gospod Nice selektivno iztrgal iz konteksta nekatere stvari, pa tudi priča govori o stališču Srbije o nekakem centralizmu, Slovenija pa naj bi se zavzemala za liberalnejše odnose. Jaz govorim na primer ravno o tem govoru, za katerega sem hvaležen, da mi je bil dan na voljo, ker sem izoliran in do mene pride zelo malo stvari. Torej, reševanje odnosa sil pozablja na dejstvo, da smo mi federacija. Jugoslavija je federativna skupnost vseh narodov in narodnosti, ki živijo v njej. To pomeni, da so vsi ti med seboj enakopravni, oz. da imajo enak položaj v ekonomskem, političnem in kulturnem življenju države v kateri se nahajajo. Ta nesporna trditev, pa mora postati jasna tudi v tem smislu, da lahko seštevek glasov odloči o enem delu, da pa lahko sila lahko vpliva tudi na ustavno ureditev. Torej ščitim enakopravnost tako narodov in narodnosti kot tudi republik. Zato sem se zavzemal.

MAY:

Prihranimo čas na ta način, da povemo, da imamo ta govor, da torej tudi vidimo ta odstavek, kjer govorite o tem, da je Jugoslavija zvezna skupnost. Je še kaj drugega, kar bi radi omenili, oz. če želite postaviti še kako vprašanje priči, naredite to sproti.

MILOŠEVIĆ:

Imam vprašanja in znano mi je, da jih moram zastaviti hitro. Ali sem vas prav razumel, da ni spet kaka tiskarska napaka, znano vam je bilo, da je na Kosovu bila stavka, gladovna stavka rudarjev, bila simulirana in da so v resnici rudarji dobivali hrano. Je tako ali ne?

KUČAN:

Ne, to mi ni bilo znano, pa tudi se mi zdi popolnoma irelevantno, ali so dobivali hrano ali ne. Dejstvo je, da so stavkali, dejstvo je, da so bili v jami in dejstvo je, da so stavkali, ali so bili glede tega popolnoma osveščeni ali ne, zoper ustavne spremembe, ki so posegle v federalni status avtonomne pokrajine Kosovo.

MILOŠEVIĆ:

Dobro, vi trdite, da je bila odvzeta avtonomija Kosovu in Vojvodini. Ali to trdite?

KUČAN:

Mislim, da sem bil dovolj precizen. Nisem rekel, da se je formalno ukinila ta avtonomija, ker je, tako kot sem jaz razumel takratno politiko Srbije oziroma stališča političnega vodstva Srbije, Srbiji bilo potrebno ohranjati tri glasove in s tem prevlado tudi z glasovi iz obeh pokrajin. Dejansko pa so spremembe srbske ustave bistveno zmanjšale ali praktično na formalnost reducirale avtonomni položaj obeh republik.

MILOŠEVIĆ:

Ali veste, da v ustavi piše, da obstajata dve avtonomni pokrajini: Kosovo in Metohija in Vojvodina. Veste da je to zapisano v srbski ustavi, oz. v ustavi Republike Srbije?

KUČAN:

To piše tudi v jugoslovanski ustavi.

MILOŠEVIĆ:

Ampak piše tudi v ustavi Republike Srbije, torej ustava Republike Srbije ni ukinila avtonomije Kosova, Vojvodine in drugo ali je točno, da ste se zmotili ko ste rekli, da so bili zamenjani člani predsedstva SFRJ iz pokrajin? Ali veste, da je Zelenović izbran za člana predsedstva Srbije in ali veste, da potem, ko je šel iz Vojvodine na novo dolžnost je vojvodinska skupščina izbrala novega predstavnika. Je to tako ali ne? Srbija ni zamenjala, pač pa je dobil nov mandat, zato se je spraznilo njegovo mesto člana predsedstva iz Vojvodine, ker pač ni mogel biti član vlade in predsedstva, zato se je pač izbral nov član predsedstva iz Vojvodine. Je tako ali ne?

KUČAN:

Formalno je to tako, dejansko pa so ti postopki tekli pod pritiskom mitingov, o katerih smo govorili že prej.

MILOŠEVIĆ:

Gospod Kučan, ampak vendar ni nekdo vztrajno odstavil predsednika vlade Srbije, izvoljen v skupščini, zato da bi se de facto bil zamenjal z .. člana predsedstva SFRJ. Ne boste takšne neumnosti govorili?

KUČAN:

Tudi ne trdim, da je to nesmisel in da se je to zgodilo zaradi nesmisla. Jaz trdim samo, da je do teh zamenjav prišlo z mitingi in da so to dejstva. Če seveda bi bilo potrebno o tem razpravljati in če je to relevantno, je treba pogledati nazaj v dokumente iz tistega časa, ki obstojijo, morajo obstajati v arhivih in iz tistega je vse to razvidno. Jaz pa nisem zgodovinar, ki bi tem stvarjem sledil in tudi ne mislim, da to sodišče piše zgodovino.

MILOŠEVIĆ:

Ne to sodišče poskuša prekrojiti zgodovino. Glede na to, da ste zanižali to, kar sem prej trdil, bom prebral vaš odstavek, kjer piše tako: v povezavi z odstavkom o tem, kako je Milošević izkoristil armijo (Kučanovi komentarji glede na smrt Jugoslavije) in povezano z dogodki nad Starem trgu. To je bilo na dnevnem redu seje predsedstva, te informacije nismo dobili v Sloveniji. Sam sem poskušal govoriti o tem, da je to bila stavka rudarjev. Trdim, da rudarji niso stavkali, da to ni bila gladovna stavka in da so dobivali hrano zato, ker niso vedeli, kako dolgo bo ta stavka trajala. Kaj to pomeni? Imam nekaj vprašanj. Prvič, to je bilo takrat, ko sem bil jaz predsednik Komunistične partije in nisem bil predsednik Srbije. Govorim o stavki na Starem trgu. Skupaj sva bila na seji predsedstva partije v tem času. Kako naj bi mi potrebovali vojsko v tem času, ali katerakoli druga republika, ker v tem času je bil Janez Drnovšek predsednik predsedstva Jugoslavije. Ali so te odločitve, ki jih spominjate.

MAY:

Tukaj imamo vprašanje. Poskušam razumeti, kaj sprašujete.

MILOŠEVIĆ:

Sprašujem v zvezi z odstavkom 457, kako se je uporabila vojska. Kako sem sploh mogel,
...

MAY:

Postavite konkretno vprašanje, na katero bo lahko priča odgovorila.

MILOŠEVIĆ:

Ali sem jaz izkoristil vojsko?

KUČAN:

Je to vprašanje? Vojsko je bilo možno uporabljati samo po sklepu predsedstva in to sem trdil tudi takrat, ko je šlo za uporabo vojske v Sloveniji. Takrat o tem ni odločalo predsedstvo in zato po našem mnenju ta odločitev ni bila legalna. Predsedstvo Jugoslavije pa je odločalo o uporabi vojske na Kosovu.

MILOŠEVIĆ:

Torej predsedstvo je sprejelo odločitev, predsedstvo Jugoslavije je sprejelo odločitev o dejavnostih vojske na Kosovu. Predsedstvo Jugoslavije pravite?

KUČAN:

Predsedstvo Jugoslavije, ki je to zmeraj storilo na predlog nekoga. Jaz nisem bil član predsedstva in tudi ne vem, na čigav predlog je takrat to bilo odločeno.

MILOŠEVIĆ:

Tudi jaz ne vem. Tudi jaz ne vem ali je sprejelo to odločitev predsedstvo Jugoslavije, vendar pa verjetno oba veva, da nobeden od predsednikov republike ni mogel vplivati na armado in da smo že lahko samo sprejeti, vendar pa nikakor ni nobeden od predsednikov mogel kakorkoli poveljevati vojski. Ali je tako ali ni?

KUČAN:

Tako je in jaz drugače tudi nisem trdil. Ne vem, od kod vam ta ideja, da sem jaz trdil, da ste vi ukazovali vojski.

MILOŠEVIĆ:

Ampak zaradi te manipulacije, te strani. Ravno to sem hotel slišati. Gospod Kučan, ravno zaradi manipulacije te nasprotne strani, v tem povzetku, kjer piše, da, ki pravite, da ga niste avtorizirali, da so to njihove beležke, to se nanaša na stavek, ki govori o tem, kako je Milošević izkoristil vojsko, zato da je delovala na Starem trgu. Sam nisem mogel niti verjeti, da ste rekli kaj takega, ampak želim, da se te manipulacije odpravijo in da se to tudi potrdi. Sedaj bo vprašanje, ki se nanaša, samo še eno vprašanje. Ali je točno, da se podpira separatizem in terorizem na Kosovu, ki se je intenzivno oboroževalo preko Slovenije in da ste v centrih Teritorialne obrambe Slovenije usposabljali pripadnike, ...

MAY:

Eno stvar naenkrat. Naj rečem naslednje. Dobili smo informacije, da lahko v tej dvorani delamo še pol ure, tako da lahko postavimo še več vprašanj. Čez nekaj minut bomo imeli 10 minutni odbor, takrat bomo pa razmislili o tem kako dolgo naj ima vsak še na

razpolago. Gospod Kučan, rečeno je bilo, da ste podpirali dve stvari na Kosovu. Prvič, da ste podpirali separatizem in potem je bilo rečeno, da ste podpirali tudi terorizem in rekel bi, da je to tretja stvar, da so se separatisti na Kosovu oboroževali s pomočjo Slovenije in da so jih usposabljali na centrih Teritorialne obrambe.

KUČAN:

Moram najbolj odločno zavrni te trditve. Nikoli nisem ne jaz, ne kdor koli iz uradnega vodstva Slovenije podpiral albanskega separatizma. Nikoli nismo oboroževali Albancev in njihovih enot. Nikoli jih nismo urili na svojem ozemlju.

Zmeraj smo se zavzemali za politično rešitev problema Kosova. Tudi kasneje, ko se je začelo veliko nasilje na Kosovu - najprej s strani Srbov, ki mu je sledil tisti veliki eksodus Albancev s Kosova v Makedonijo. In tudi kasneje, ko je prišlo in še zmeraj prihaja do nasilja Albancev nad Srbi na Kosovu - smo bili za to, da se to nasilje prepreči. Z enim nasiljem ni mogoče preprečevati drugega nasilja.

To je bilo moje stališče ves čas in nikakršnih obtožb te vrste ne morem sprejeti, ne na svoj račun, ne na račun kogarkoli iz uradnega vodstva Republike Slovenije.

MAY:

Zdaj bomo imeli 10 minutni odmor. Po 10 minutah se bomo vrnili in se zmenili koliko časa bomo še imeli na razpolago.

Premor od 14.13 do 14.24

MAY:

G. Milošević, če želite, imate na razpolago dodatnih deset minut za vprašanja priči. G. Tapušević ima za njim 20 minut. In g. Nice, vi imate na razpolago pet minut.

MILOŠEVIĆ:

Slovenci so se zavzemali za separatizem na Kosovu. Tukaj imam knjigo Agima Zogaja »Dialog z Naimom Malokuom« in pravi mu – najprej mu pove za srečanje v Cankarjevem domu, ki so ga organizirali in jim je bil v podporo. Nato govori o tesnem sodelovanju z Janezom Janšo. Nato dobimo v knjigi podatke o usposabljanju njihovih članov, ki so pozneje sodelovali v Osvobodilni vojski Kosova. Prebral bom, kaj na strani 43 pravi o mitingu, ki ste ga v Sloveniji prepovedali, ko so Srbi prišli s Kosova in pričakovali, da bo slovensko ljudstvo pokazalo solidarnost s trpljenjem, ki so ga tam doživljali. Tako pravi: »S Fadiljem Demirijem sva nekega večera gledala poročila, ki so se začela z novico o tem, da bo v Ljubljano prišlo 500.000 oboroženih Srbov.« Tako so se začela poročila. Šlo je za pobudo kosovskih Srbov, žrtev albanskega terorizma, da bi to povedali državljanom Slovenije, kot so to storili že na drugih krajih brez kakršnega

koli nasilja. Vi pa ste jim prepovedali priti in povedati resnico o njihovem trpljenju ter pri poročilih na televiziji celo rekli, da se je v Ljubljano napotilo 500.000 oboroženih Srbov. V tistih letih in ko se je odvijal miting, ali se je na teh mitingih kdor koli oboroževal ali streljal ali pa so ti mitingi pričali o resnično težkih razmerah, s katerimi so se takrat soočali Srbi?

KUČAN:

Obtoženi je postavil več vprašanj in hkrati podal oceno. Kot prvo, ne poznam knjige ali avtorjev knjige, ki jo je obtoženi citiral. Spodbijam trditev in jo bom spodbijal tudi v prihodnje, da smo podpirali kakršno koli obliko albanskega separatizma na Kosovu. Obtoženi dobro pozna moje stališče, da je Kosovo del ozemlja Srbije in da je kot tako bilo del SFRJ. Zato tudi na zborovanju v Ljubljani, ki je bilo zborovanje v podporo stavkajočim rudarjem v Starem Trgu na Kosovu, ni bilo nikoli rečeno, da podpiramo kakršen koli albanski separatizem ali odcepitev. Odločili smo se za politično rešitev, saj ni mogoča drugačna rešitev tega problema. Zakaj smo prepovedali tisti miting resnice? Ker so naši organi notranjega reda ocenili, da bo prišlo do konfliktov in nemirov. Slovenci pa niso želeli, da bi jim udeleženci teh mitingov prišli povedat resnico o Kosovu. Verjeli so svojim virom. V Sloveniji nismo imeli propagande, ki bi enostransko prikazovala položaj na Kosovu. Dovolj dobro smo vedeli, da bo potrebna celovita rešitev in da te rešitve ni mogoče vsiliti ne Srbom in Črnogorcem in ne Albancem; da morajo najti način, kako živeti skupaj, in razloge za to. Nikoli se nam ni zdelo nerazumno obdržati Kosovo v Jugoslaviji. Vendar pa so Srbi včasih zatrjevali, da je to naše stališče. Nekaj podobnega je v svoji knjigi zapisal tudi Borisav Jović. Ne vem, kje je to zapisano, a zapisano je.

MILOŠEVIĆ:

Prav. Upam, da se boste spomnili demonstracij iz leta 1980, ki so jih že tako zgodaj organizirali separatisti in katerih glavni slogan je bil »kosovska republika«, glavni cilj pa neodvisnost Kosova in priključitev Albaniji. Takrat Miloševića še ni bilo na politični sceni. Takrat se ni dogajalo še nič takega, o čemer govorimo in pričamo tukaj na precej izkrivljen način. Se spomnite tega? Se vam zdi, da je podpora takšni politiki služila namenu stabilnosti srbske Jugoslavije ali namenu njene destabilizacije?

MAY:

Zakaj je to vprašanje pomembno?

MILOŠEVIĆ:

Pomembno je zato, ker priča govori o podpori rudarjem, o domnevni gladovni stavki, ki je bila uprizorjena, zaigrana, ne da bi se spuščal v to, kaj se je zahtevalo. Zahtevalo pa se je, da se izpolnijo cilji, izraženi in proglašeni leta 1980, namreč kosovska republika itd. Mar ni tako, g. Kučan?

MAY:

Rekel je, da ni bilo podpore kosovskemu separatizmu. Da ga ni podpiral. Slovenci ga niso. Tako je dejal.

MILOŠEVIĆ:

Menim, da ga osebno ni podpiral, Janez Janša na primer in njegova tovarišija pa so ga. In to lahko preberete v tej knjigi, ki bi jo želel predložiti ...

MAY:

Dobro veste, da knjig ni mogoče predložiti kot dokaz, razen če gre za izsek, za katerega lahko priča osebno jamči, kot smo storili danes zjutraj, vendar je bila to edina izjema. Zdaj pa govorite o Janezu Janši in o tem, kar naj bi podpirala njegova tovarišija, kot jo imenujete. G. Kučan, nam pri tem lahko pomagate ali ne?

KUČAN:

Janez Janša je bil minister v prvi vladi po prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji. Z njim sem sodeloval ves čas njegovega ministirovanja. Nikoli pa po izkušnjah iz svojih uradnih ali neuradnih stikov z njim ne bi mogel reči, da je kar koli kazalo na to, da je podpiral separatizem Albancev na Kosovu ali Kosovo Republiko. Tega, kar sem že dejal o samem problemu separatizma, pa ne bom ponavljal. To bi Slovenci lahko počeli le, če bi sovražili Srbe. Vendar pa vztrajam: s srbskim narodom nismo bili nikoli v sporu. Vedno smo razumeli, kako težko je rešiti srbsko narodno vprašanje. In na Balkanu je to gotovo eno najtežjih nacionalnih vprašanj. Razhajali smo se pa v pogledih, kako bi ta problem lahko rešili, da ne bi šlo na račun drugih narodov in narodnosti, zlasti ne s posegi na njihova ozemlja. Zato obtožbe glede podpore Slovencev albanskemu separatizmu niso utemeljene in je ne boste našli v nobenih dokumentih vlade ali drugih političnih teles Slovenije.

MAY:

To mora biti vaše zadnje vprašanje, g. Milošević.

MILOŠEVIĆ:

Dovolite, g. May, potreboval bi vsaj dve vprašanji. To in še eno.

MILOŠEVIĆ:

G. Kučan, gotovo se spomnite, da so se novembra 1985 v Ljubljani zbrali slovenski in srbski intelektualci, da bi razpravljali o položaju v takratni Jugoslaviji. Šlo je za skupino okoli Nove revije, nekaj teoretikov, Bučar, Urbančič, Hribar, Grafenauer in drugi. Takrat je bilo nesporno, da so bili slovenski nacionalizem in protijugoslovanska čustva neprikriti v času, ko Miloševića še ni bilo na politični areni, ko še ni bilo Srbske akademije znanosti in umetnosti v smislu, kot ga omenjate pozneje. Je to res ali ni? Govorimo o letu 1985 in prepričan sem, da dobro veste, o čem govorim.

KUČAN:

To srečanje med srbskimi in slovenskimi intelektualci se je zgodilo. To je splošno znano dejstvo. Vendar pa ne bi vedel, ali se je takrat pokazal slovenski nacionalizem. Srbski pač.

MAY:

Še zadnje kratko vprašanje.

MILOŠEVIĆ:

Prav. Pa samo še eno.

MILOŠEVIĆ:

Pod 11. točko 11. odstavka vaše izjave pravite, da je Kraljevina Jugoslavija zelo dobro shajala z različnimi notranjimi razlikami. Menim, da tega stavka niso dobro prevedli, vendarle pa me zanima drugi stavek: »Okupacija leta 1941 je skrajšala agonijo; Slovenija je kapitulirala predvsem zato, ker ni videla razloga, zakaj bi se borila za ohranitev države, ki ni bila resnično njena.« Ste res rekli, da je Slovenija kapitulirala, ker ni videla razloga, da bi ohranila državo, ki ni bila njena? Prosim. In v navezavi na to vprašanje, povejte mi, kje je bila vaša družina med drugo svetovno vojno in kako to, da ste dobili ime... Vaše ime je Milan?

MAY:

Na zadnji vprašanji vam ni treba odgovoriti. Lahko pa odgovorite na vprašanje o tem, kaj se je zgodilo leta 1941, če želite, g. Kučan. Če ne želite, vam ni treba.

KUČAN:

Odgovoril bom na to vprašanje, ker je bilo v srbskem tisku o tem veliko razglabljanja, ki se, kot se zdi, še vedno nadaljuje. Moja družina je živela v Prekmurju v Križevcih, ki je del Slovenije in leži blizu madžarske meje. Ta del Slovenije so okupirali Madžari. Moja mati, ki je bila učiteljica, so aretirali in zaprli za krajša obdobja. Očeta, ki je bil prav tako učitelj, so, ko se je vrnil po kapitulaciji vojske kraljevine Jugoslavije, vpoklicali

Madžari in ga poslali na rusko fronto. Tam se je z nekaj soborci odločil, da se prostovoljno podajo čez fronto v rusko vojno ujetništvo. Ko je bila v Sovjetski zvezi ustanovljena jugoslovanska brigada, se ji je pridružil in se z njo vrnil v Jugoslavijo. Padel je v bitki za osvoboditev Čačka, srbskega mesta. Pravzaprav so ga tam ranili in ga nato odpeljali v bolnišnico v Gornji Milanovac, vendar pa je tam izkravel. Pokopan je bil tam, leta 1955 pa smo njegove ostanke prepeljali domov v Slovenijo.

MAY:

G. Tapušковиć.

TAPUŠKOVIĆ:

Hvala, Vaša milost. Res ne vem, kako bom lahko danes opravil svoje delo. G. Kučan, bi mi lahko prosim povedali, ali je Kristan Ivan eden od ustavnih sodnikov Ustavnega sodišča SFRJ, ki je razsojalo v zvezi s temi odločitvami in amandmaji?

KUČAN:

Da. Dr. Ivan Kristan je bil eden od dveh slovenskih ustavnih sodnikov, ki sta takrat delala na sodišču.

TAPUŠKOVIĆ:

Zdaj bi rad opozoril sodišče, da je strokovna priča za ustavne zadeve v tem primeru Slovenec, ki je bil sodnik Ustavnega sodišča SFRJ, kar bomo morali upoštevati. Ivan Kristan je torej v tem primeru strokovna priča in bil je sodnik Ustavnega sodišča. Moje prvo vprašanje je torej, g. Kučan, ali ste pred letom 1991 ali natančneje pred avgustom 1991 slišali za kakršen koli zločinski načrt v zvezi z naročanjem zločinov etničnega čiščenja ali genocida?

KUČAN:

Oprostite. Kje naj bi razvili tak načrt in kje naj bi obstajal?

TAPUŠKOVIĆ:

Po obtožnici naj bi takšen načrt obstajal prvotno v Srbiji. Da je domnevno obstajal načrt zagrešiti zločin etničnega čiščenja in sčasoma genocida. Ste od koga slišali, da se je takšna stvar pripravljala leta 1991?

KUČAN:

Ne, zanj nisem slišal in kaj takega nikoli nisem rekel.

TAPUŠKOVIĆ:

Hvala. Zdaj, ko imate pred sabo to knjigo generala Kadijevića, bi lahko, prosim, poiskali poglavje, ki se začne s pomembnejšimi dogodki v zadnjem obdobju razpada Jugoslavije in napadom JLA v Sloveniji. To je na strani 99 različice v bosanskem, hrvaškem in srbskem jeziku.

MAY:

... knjigo.

TAPUŠKOVIĆ:

Bi prosim poiskali poglavje Pomembni dogodki v zadnjem obdobju ...

MAY:

Nima knjige. Šlo je le za izsek iz knjige, ki smo ga sprejeli kot dokaz in mu ga pokazali.

TAPUŠKOVIĆ:

Vas lahko nekaj vprašam? Ravnokar ste dejali, da za Slovenijo ni bilo sprejemljivo, da bi se vojaški ukazi dajali v srbsčini. Je tako?

KUČAN:

Da.

TAPUŠKOVIĆ:

Ali ni bil prevladujoč jezik v Jugoslaviji srbohrvaščina in ali se ni ves čas po drugi svetovni vojni govorilo ne o srbskem ali hrvaškem jeziku, temveč le o srbohrvaškem, v katerem so se tudi dajali ukazi. Je tako?

KUČAN:

Glejte, govorite o prevladujočem jeziku. Ne vem za kakršen koli prevladujoč jezik. Vsi narodni jeziki so bili enakopravni na ozemljih, kjer so ti narodi živeli, vključno z jeziki narodnosti. Nikoli nismo rekli, da smo proti jeziku ukazov, čeprav smo imeli določene pomisleke. Rekel sem naslednje: uradni jezik v JLA so bili jeziki vseh narodov in narodnosti, kljub temu oborožene sile nikoli niso uporabljale slovenskega jezika na slovenskem ozemlju.

TAPUŠKOVIĆ:

Vendar pa je bilo nujno, da so ukazi JLA podani v jeziku, ki bi bil razumljiv vsem narodom in narodnostim. Mislim, da so Slovenci zelo dobro razumeli tako srbščino kot hrvaščino.

KUČAN:

Razumeli so ju dokaj dobro, kar pa v obratni smeri nikoli ni veljalo. Srbi, Hrvati in Makedonci se niso nikoli potrudili, da bi razumeli slovenski jezik. Vendar pa se mi to ne zdi relevantno.

TAPUŠKOVIĆ:

Predolgo sem se zamudil s tem vprašanjem. Je res, da v Kadijevićevi knjigi piše, da je po pomenu in času napad na JLA v Jugoslaviji izviral iz ustave iz leta 1974. Takrat in pozneje so se izvajali napadi preko JLA na jugoslovansko državo. Kakšen bi bil vaš komentar?

KUČAN:

To je zelo huda politična obsodba, za katero nikakor ne vidim političnega argumenta.

TAPUŠKOVIĆ:

Hvala. Je res, da so se oktobra 1984 zbrali takratni vodje Slovenije in sprejeli odločitev, da se prek mladine spustijo v odprt politični spor in napad na JLA in da že takrat razglasijo JLA za okupacijsko vojsko? Je to res?

KUČAN:

Ne. To je konstrukt vojske, s katerim sem dodobra seznanjen, z njim sem se občasno srečeval. In prav zanimivo je, Vaše milosti, da gre za konstrukt, s katerim sem se soočal na sestankih v vodstvu ZKJ. Naj poudarim, da je Zveza komunistov Jugoslavije vključevala republiške zveze komunistov, ki so obstajale v posameznih republikah in avtonomnih pokrajinah. Vendar pa je imela JLA prav tako lastno partijsko organizacijo, ki je imela enako težo in pravice, kot so bile pravice in teža republiških organizacij komunistične partije. To poudarjam, da bi vam pokazal, da je imela vojska zelo močan ideološki in politični pečat in da je bila njena ideološka domovina Zveza komunistov Jugoslavije.

TAPUŠKOVIĆ:

In ali je res, da so bili ti napadi še posebej ostri med leti 1984 in 1988, pred sprejemom ustavnih amandmajev leta 1988, ko so bili vojaki JLA, ki so prihajali iz vse Jugoslavije, ponižani, pljuvani in v nekaterih primerih celo pretepeni? Je to res ali ne? Tako v svoji knjigi piše g. Kadijević.

KUČAN:

Pravite, da »so jih napadali«. To je terminologija JLA in političnih vodij v njej. Vprašanje je bilo naslednje: ali lahko stvari, kot so vojska, privilegiji vojske, postopki in dejanja, načrti vojske, razmere v vojski, veliki projekti, kot je izdelava jugoslovanskega tanka, jugoslovanskega nadzvočnega letala, opisujejo in o njih pišejo mediji? Ker je projekt tanka bil odobren, projekt letala pa ne, je bilo jasno, da je JLA izvajala pritisk tudi za letalo. Te projekte pa JLA ni razvijala le za to, da bi pokrila svoje potrebe, temveč tudi za izvoz. Članek, naslovljen »Mamula, domov«, - Mamula je bil takrat obrambni minister – je opisoval prodajo orožja Etiopiji, takrat zelo revni državi. Ti in drugi članki so bili kvalificirani kot napad na JLA. JLA naj bi bila tabu.

TAPUŠKOVIĆ:

[nadaljuje se prejšnji prevod]... relevantno.

KUČAN:

Relevantno je zato, ker govorite o napadih na JLA.

TAPUŠKOVIĆ:

Je bilo 12. avgusta 1988 srečanje Predsedstva SFRJ, na katerem se je razpravljalo o teh problemih? In ali je slovenski predstavnik zavrnil vse predloge, ki bi preprečili, da bi se takšne stvari ponavljale? Ali veste kaj o tem sestanku?

KUČAN:

Se opravičujem, vendar zaradi hitrosti govora nisem ujel niti zadevnega datuma niti dogodka.

TAPUŠKOVIĆ:

Vaše milosti, lahko bi govoril zelo počasi, vendar pa se sprašujem, ali sem pod temi pogoji sploh zmožen opraviti svojo nalogo. Res sem v zelo težkem položaju, saj bi vas želel opozoriti na veliko stvari.

SODNIK MAY:

O tem sem prepričan. Če jih želite predložiti v pisni obliki, jih lahko, in jih bomo upoštevali. Kot pa veste, smo to pričo navzkrižno zasliševali že dve uri in pol.

ZVONKO TOMANOVIĆ (pravni svetovalec Slobodana Miloševića):

Z gospodom Kay-om sta se že pogovarjala in napisala bova vprašanje, kajti v teh okoliščinah ne morem navzkrižno zasliševati priče v teh preostalih minutah, kajti tukaj je zelo veliko vprašanj, ki bi za nas bila zanimiva. Sedaj prehajam na glavno stvar. Najraje bi prekinil.

MAY:

Torej kakšna je glavna stvar? Če bi želeli ta vprašanja postaviti priči prosim, sicer bomo nadaljevali s ponovnim zasliševanjem priče.

TOMANOVIĆ:

Potem moram iti na glavno stvar, ki je tudi omenjena v knjigi gospoda Kadijevića, kjer piše, da je za razpad Jugoslavije tudi bilo omenjeno več vidikov možnosti razpada Jugoslavije, da je ta možnost čisto odkrito omenjena. Ali je to res, gospod Kučan?

KUČAN:

Ne vem, za kakšne vojaške intervencije gre, kaj mislite s tem?

TOMANOVIĆ:

Nisem omenjal vojaške intervencije, govoril sem o dogodkih, ki se nanašajo na razpad Sovjetske zveze, na rušenje Berlinskega zidu in na vse dogodke, ki so takrat se dogajali, v beležkah iz 5., 6. novembra leta 1992. Pravite, da dogodki v Sloveniji niso mogli vplivati na razpad Sovjetske zveze. Ali je to res? Torej, da so imeli vse probleme pred Gorbačovom in da ste Gorbčovu govorili o teh stvareh. To piše v izjavah, ki ste jih dali, takrat ko je bilo to napisano.

KUČAN:

V mojih izjavah, če so avtentične, lahko preberete, da sem razumel, da je jugoslovanska kriza del širše krize socialističnega sveta, ki se je kompromitiral in ker je koincidiral najprej s padcem Berlinskega zidu, potem pa z razpadom Sovjetske zveze. To je točno in to tudi zgodovinska dejstva potrjujejo.

TOMANOVIĆ:

Ali je točno to, kar piše v knjigi gospoda Kadijevića in sicer, da so obstajali določeni vplivi in da sta bili varianti za upravičenost ..., prvič če pri ubranitvi enotnosti Jugoslavije prvi uporabil silo, potem imajo opravičilo, kajti v tem primeru bi šlo za to, da bi srbske unitaristične sile skušale rušiti ureditev in drugič, če se to ne bi zgodilo, potem bi socialistične države bile prisiljene uporabiti silo zaradi vsiljevanja svoje volje,

preko medijske vojne pa bi o tem prepričali svet, da so civilisti žrtve srbskega nasilja. Ali je res to ali ne?

MAY:

To so mnenja generala Kadijevića. Nisem čisto prepričan, da bo to zelo koristno spraševati pričo. Pričo smo že slišali, kaj je povedala o teh stvareh.

TOMANOVIĆ:

Sodnik May, ali so bili kakšni zunanji vplivi na to, da naj Slovenija prva napade Jugoslovansko armijo, da se s tem sprovcira to, kar se je potem zgodilo v Jugoslaviji?

MAY:

Naj prosim priča odgovori na to vprašanje.

KUČAN:

S svojimi razmišljanji in strahovi mene general Kadijević ni nikoli seznanjal. Že prej pa sem povedal, da nikakršnega zunanjega vpliva na ravnanje Slovenije, da nikakršni zunanji interesi, nikakršne spodbude, ki bi vplivale na naše odločitve, niso obstajale. Mi nismo ravnali po navodilih nikogar in tudi danes ne ravnamo po navodilih nikogar. Upoštevamo svoj interes in upoštevamo, da živimo v demokratični skupnosti, mednarodni skupnosti, ki ima svoja pravila obnašanja.

TOMANOVIĆ:

Izjavili ste, da ste želeli samo neodvisnost in preprečiti nasilje. Ali je tako?

KUČAN:

Povedal sem, da smo želeli samostojnost in da smo želeli, da se to zgodi sporazumno in brez nasilja. Želeli smo, da za nazaj sporazumno uredimo razmerja in želeli smo se dogovarjati tudi o prihodnjem sodelovanju z vsemi, ki so živeli do takrat na ozemlju Socialistične federativne republike Jugoslavije. To je zapisano v vseh naših dokumentih in tudi naše ravnanje govori o tem.

TOMANOVIĆ:

Ali ste videli, mislim, da je bilo to v Sloveniji tudi takrat, gre za film avstrijske postaje na mejnem prehodu Holmec, kjer so snemali skupino vojakov Jugoslovanske armade, ki imajo dvignjene roke, predali so se in so šli iz enega rova, na njih so pa začeli streljati pripadniki Teritorialne obrambe Slovenije, potem so vsi ti vojaki popadali v ta rov. Ali ste ta film videli?

KUČAN:

To je posnetek o dogodku, o katerem je bilo tu že govora. Jaz sem povedal prej, da je bila formirana komisija v Sloveniji, ki je ta dogodek raziskala in ni ugotovila tega, da bi bili ustreljeni ujetniki.

MAY:

Mislím, da ni potrebno tega še enkrat razlagati. Tudi gre za incident na Holmecu, o katerem smo že govorili.

TOMANOVIĆ:

Spoštovano sodišče, o tem govorim samo zato, ker se na tem posnetku vidi, da so vojaki dvignile roke v znak predaje in potem so začeli na njih streljati, zato ponavljam to vprašanje, ker tega prej nismo slišali. Vojaki so se predali, na njih so pa streljali. Ali je bilo tako?

MAY:

Priča je o tem že govorila. Sedaj vas moramo prositi, da zaključite prosim.

TOMANOVIĆ:

Spoštovani sodnik, to je res težko, to je zdaj zadnje vprašanje. Od tožilstva sem dobil intervju Kučana iz 21.12., to je bil intervju, ki je bil objavljen v časopisu Mladina. Ko se je začela vojna na Hrvaškem je Ministrstvo za obrambo sprejelo stališče, da je Hrvaški potrebno pomagati pri oboroževanju in da je to najboljša obramba Slovenije. To je izjava iz 21.12.1993, objavljena v Mladini. Če ste bili proti, zakaj ste potem pomagali Hrvaški z orožjem, potem pa še Bosni, čeprav ste po svojih prvih ocenah menili, da je to bila državljanska vojna v Bosni?

KUČAN:

Ne vem, kaj me sprašujete, o državljanski vojni ali o čem drugem?

MAY:

Poskusimo to razčistiti na naslednji način. Tukaj se trdi, da ste v intervjuju v časopisu leta 1993 rekli, da je bilo stališče pomagati Hrvaški z orožjem, ko se je tam začela vojna in da bi to bila najboljša obramba za Slovenijo? Ali ste to rekli?

KUČAN:

Da, to sem rekel v tem intervjuju in sem trdno prepričan, da smo ravnali prav. Takrat je bila vojna proti Sloveniji samo prekinjena, ni bila definitivno končana, preselila se je na tla Hrvaške in ker je bila Hrvaška napadena, smo mislili, da je treba Hrvaški pomagati, zato da se bo lahko branila in s tem brani tudi Slovenijo.

TOMANOVIĆ:

Samo še to, Hrvaška je bila napadena, ali so bile napadene vse kasarne na Hrvaškem? Bile so obkoljene, ostale so ...

MAY:

Gospod o tem smo že veliko slišali in če moramo moriti pričo še s tem. Ali je še kaj v zvezi s tem intervjujem?

TOMANOVIĆ:

Tožilstvo ima ta intervju, lahko vam povem katera številka je to, R0326214, objavljeno 12. maja.

MAY:

Hvala.

NICE:

Gospod Kučan, samo z eno besedo. Nočem biti žaljiv, ampak samo zato, da prihranimo čas. Slišali smo zdaj o denarju za carinske dajatve in pa o neodvisnosti Slovenije, ter pa o pravicah denarja v centralni banki. Ali je Slovenija ta denar dobila?

KUČAN:

Torej, carine so poseben primer. Pobirala jih je Slovenija na poseben račun in o usodi tega denarja naj bi se odločalo, ko se bo dokončno rešilo vprašanje usode Jugoslavije. Je pa bilo nezakonitih posegov v finančni in monetarni sistem Jugoslavije več, eden največji se je zgodil s posegom republike Srbije v monetarni sistem Jugoslavije, pardon, samo da povem datum, januarja 1991. leta.

NICE:

In še vedno imate zahtevke, kot rezultat tega posega?

KUČAN:

Torej, kam so in kje so bile deponirane devizne rezerve Jugoslavije, ne vemo, kolikšne so bile, ne vemo, zato tudi zahtevamo bilance Narodne banke Jugoslavije na dan razpada Jugoslavije, ker bi naj bila njihova razdelitev predmet sukcesijskih pogajanj, ki še niso končana.

NICE:

Hvala. Masovne demonstracije, o katerih je govoril tudi obtoženi, v Vojvodini, ki so bili spontani mitingi ali pa so bili simulirani od nekje drugje?

KUČAN:

Teža življenja, v katerih so živeli Srbi in Črnogorci na Kosovu, je bila velika, stiske tudi velike, in zaradi konfrontacije teh dveh narodov na Kosovu, torej Albancev in Srbov oziroma Črnogorcev na drugi strani, situacija res izredno zahtevna.

Če se ne bi zgodilo neko zborovanje na Kosovem polju spomladi 1987, kjer je obtoženi dejal: »Nihče nima pravice, da vas pretepa«, to se je nanašalo na Srbe in Črnogorce, bi mislil, da so bili ti mitingi res spontani. Če bi bilo takrat rečeno, nihče na Kosovu nima pravice, da kogarkoli pretepa, torej ne samo Srbe in Črnogorce, potem bi to verjel tudi zdaj.

NICE:

Orožja, za katerega je Slovenija plačala, ki ga je imela Teritorialna obramba. Ali ste to orožje zadržali ali ste ga kupili?

KUČAN:

To orožje, ki je bilo takrat maja odvzeto, je potem jugoslovanska armada, ko se je umikala iz Slovenije, odpeljala s seboj.

NICE:

Spoštovani sodnik, ne bi rad porabil vsega časa, ampak govorili smo o Jovičevem dnevniku. Želel bi, da upoštevate tiste izvlečke iz tega dnevnika kot relevantne, tiste o katerih smo govorili. Potem je tu še vprašanje odločitev Ustavnega sodišča, ki so bili predlagani kot dokazno gradivo februarja 1999, te bomo predložili strokovni priči takrat, ko bo prišla.

MAY:

Hvala. Gospod Kučan, zahvaljujemo se vam, da ste prišli na sodišče, da ste pričali. Zdaj lahko greste.

Zaslišanje je končano ob 15.04.